

Provide a Framework for the Application of Open Policy Making in Parliament of Iran

Mohsen Eynali

Ph.D., Department of Public Administration, Faculty of Economics, Management and Administrative Sciences, Semnan University, Semnan, Iran. E-mail: m_eynali@semnan.ac.ir

Seyed Abbas Ebrahimi *

*Corresponding Author, Associate Prof., Department of Public Administration, Faculty of Economic, Management and Administrative Sciences, Semnan University, Semnan, Iran. E-mail: a.ebrahimi@semnan.ac.ir

Mohsen Farhadinejad

Associate Prof., Department of Industrial Management, Faculty of Management and Economics, Semnan University, Semnan, Iran. E-mail: farhadi@semnan.ac.ir

Hasan Danaeefard

Prof., Department of Public Administration, Faculty of Management, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran. E-mail: hdanaee@modares.ac.ir

Abstract

Objective

Open policy making represents an innovative and modern approach for governments to create and deliver policies that are effectively aligned with the rapid changes and evolving demands of a fast-paced, digital world. This approach is emerging as a vital and progressive methodology in the field of government administration, particularly in the era of information technology and global connectivity. The anticipated outcomes of adopting open policy making are manifold. They include achieving more optimal policy adoption through collaborative efforts, garnering robust stakeholder support for the implementation of desired policies, enhancing access to critical data for both elites and the general public, significantly increasing public participation in the policy-making process, and substantially boosting public trust in governing institutions, such as the Shura Council. Within this framework, the current research is specifically focused on developing a comprehensive open policy framework tailored for the Parliament of Iran, aiming to modernize and improve its policy-making processes

Methods

This research is grounded in the interpretative paradigm of the philosophical foundations of research and is applied in nature. It utilizes a mixed-methods approach for data collection. The target population encompasses all scientific experts in public policy (including faculty members of universities and research institutions with expertise in decision-making and

public policy) and executive experts (including current and former members of the Parliament). Data collection tools included semi-structured interviews, library research, and literature review for the qualitative part, and questionnaires for the quantitative part. Using snowball sampling, 22 exploratory and in-depth interviews were conducted with scientific and executive public policy experts. In the quantitative phase, 44 individuals were selected through stratified probability sampling. Grounded theory and Maxqda10 software were used for data analysis in the qualitative part, while the structural equation modeling approach was applied in the quantitative part.

Results

Data analysis identified the general dimensions and preconditions of the open policy model, along with the components and elements constituting its main dimensions, including understanding the problem, developing solutions, compiling, and evaluating. Quantitative findings demonstrate the positive and significant effect of transparency, a key dimension of open policy, on problem understanding, solution development, formulation, and evaluation. Similarly, public participation significantly impacts problem understanding, solution development, formulation, and evaluation. The results also highlight the direct and meaningful impact of cooperation, another general dimension of open policy, on these aspects. Furthermore, the analysis revealed that understanding the problem positively and significantly affects solution development, which in turn influences formulation and evaluation.

Conclusion

Given the fundamental principles of transparency, participation, and cooperation, the implementation of the open policy model is essential and highly beneficial for strengthening the overall performance of the Parliament. By embracing this model, the Parliament can significantly enhance its efficiency and effectiveness in fulfilling its legal roles, while also fostering a more inclusive and collaborative approach in its governance. This adoption not only aids in decision-making processes but also ensures greater accountability and public engagement.

Keywords: Public Policy Making, Open Policy Making, Parliament of Iran.

Citation: Eynali, Mohsen; Ebrahimi, Seyed Abbas; Farhadinejad, Mohsen & Danaeefard, Hasan (2024). Provide a Framework for the Application of Open Policy Making in Parliament of Iran. *Journal of Public Administration*, 16(1), 80-113. (in Persian)

ارائه چارچوبی برای کاربری خطمشی گذاری باز در مجلس شورای اسلامی ایران

محسن عین علی

دانشجوی دکتری، گروه مدیریت دولتی، دانشکده اقتصاد، مدیریت و علوم اداری، دانشگاه سمنان، سمنان، ایران. رایانامه: m_eynali@semnan.ac.ir

سیدعباس ابراهیمی*

* نویسنده مسئول، دانشیار، گروه مدیریت دولتی، دانشکده اقتصاد، مدیریت و علوم اداری، دانشگاه سمنان، سمنان، ایران. رایانامه: a.ebrahimi@semnan.ac.ir

محسن فرهادی نژاد

دانشیار، گروه مدیریت صنعتی، دانشکده اقتصاد، مدیریت و علوم اداری، دانشگاه سمنان، سمنان، ایران. رایانامه: farhadi@semnan.ac.ir

حسن دانایی فرد

استاد، گروه مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران. رایانامه: hdanaee@modares.ac.ir

چکیده

هدف: خطمشی گذاری باز راهی برای دولت‌هاست تا با طراحی و ارائه سیاست‌هایی، خواسته‌های دنیای دیجیتالی را برآورده کنند. همچنین، یکی از رویکردهای جدید در عرصه اداره دولت و حکومت، خطمشی گذاری باز است. بهینه‌تر بودن خطمشی اتخاذ شده، حمایت ذی‌نفعان از اجرای خطمشی مدنظر، دسترسی نخبگان و مردم به داده‌ها، افزایش مشارکت عمومی و افزایش اعتماد عمومی به عملکرد نهادهای حاکمیتی، از جمله مجلس شورای اسلامی، از پیامدهای خطمشی گذاری باز است. بر این اساس، هدف پژوهش حاضر ارائه چارچوب کاربری خطمشی گذاری باز در مجلس شورای اسلامی ایران است.

روش: پژوهش حاضر بر اساس مبانی فلسفی پژوهش، پارادایم تفسیری و از نظر هدف، از نوع کاربردی است و به‌لحاظ نوع داده‌ها، آمیخته به‌شمار می‌رود. جامعه آماری پژوهش در بخش‌های کمی و کیفی را کلیه خبرگان علمی حوزه خطمشی گذاری عمومی (تمام اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های پژوهشی کشور با تخصص مرتبط به دانش تصمیم‌گیری و خطمشی گذاری عمومی) و خبرگان اجرایی (تمام نمایندگان فعلی و ادوار مجلس شورای اسلامی) تشکیل می‌دهند. ابزار جمع‌آوری اطلاعات در بخش کیفی، مصاحبه نیمه‌ساختاریافته، روش کتابخانه‌ای و بررسی متون و در بخش کمی، پرسش‌نامه بوده است. بدین منظور با استفاده از روش نمونه‌گیری گلوله برفی، ۲۲ مصاحبه اکتشافی و عمیق با خبرگان علمی حوزه خطمشی گذاری عمومی و خبرگان اجرایی انجام شد. در بخش کمی نیز با استفاده از روش نمونه‌گیری احتمالی طبقه‌ای، ۴۴ نفر برای نمونه انتخاب شد. به‌منظور تحلیل داده‌ها در بخش کیفی، از رویکرد تئوری داده‌بنیاد و نسخه ۱۰ نرم‌افزار مکس کیودا و در بخش کمی، از رویکرد مدل‌سازی معادلات ساختاری (نرم‌افزار اسمارت پی‌ال‌اس) بهره گرفته شد.

یافته‌ها: نتایج تجزیه و تحلیل داده‌ها، ابعاد عمومی و پیش‌شرط‌های مدل خطمشی گذاری باز را تعیین کرد. افزون بر آن، اجزا و عناصر تشکیل‌دهنده ابعاد اصلی مدل، متشکل از درک مسئله، توسعه راه‌حل‌ها، تدوین و ارزیابی و راه‌کارهای کاربری خطمشی گذاری شناسایی

شدند. یافته‌های پژوهش در بخش کمی نیز نشان داد که شفافیت به‌عنوان یکی از ابعاد عمومی خطمشی‌گذاری باز، بر درک مسئله، توسعه راه‌حل‌ها، تدوین و ارزیابی تأثیر مثبت و معنادار دارد. علاوه‌براین، مشارکت عمومی بر درک مسئله، توسعه راه‌حل‌ها، تدوین و ارزیابی، تأثیر مثبت و معناداری می‌گذارد. همچنین، نتایج پژوهش از تأثیر مستقیم و معنادار همکاری به‌عنوان یکی از ابعاد عمومی خطمشی‌گذاری باز بر درک مسئله، توسعه راه‌حل‌ها، تدوین و ارزیابی حکایت می‌کند. سرانجام تحلیل آزمون در این بخش نشان داد که درک مسئله بر توسعه راه‌حل‌ها، توسعه راه‌حل‌ها بر تدوین و تدوین بر ارزیابی تأثیر مثبت و معناداری دارد.

نتیجه‌گیری: با توجه به اصول شفافیت می‌توان گفت مشارکت و همکاری، به‌کارگیری مدل خطمشی‌گذاری باز که به تقویت عملکرد مجلس شورای اسلامی منجر خواهد شد، ضروری است و این چارچوب کمک می‌کند که مجلس شورای اسلامی به‌طور مؤثرتری به نقش‌های قانونی خود بپردازد.

کلیدواژه‌ها: خطمشی‌گذاری عمومی، خطمشی‌گذاری باز، مجلس شورای اسلامی.

استناد: عین علی، محسن؛ ابراهیمی، سیدعباس؛ فرهادی‌نژاد، محسن و دانایی‌فرد، حسن (۱۴۰۳). ارائه چارچوبی برای کاربست خطمشی‌گذاری باز در مجلس شورای اسلامی ایران. مدیریت دولتی، ۱۶(۱)، ۸۰-۱۱۳.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۷/۱۵

تاریخ ویرایش: ۱۴۰۲/۰۹/۲۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۰/۳۰

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۱/۲۹

doi: <https://doi.org/10.22059/JIPA.2023.366357.3401>

مدیریت دولتی، ۱۴۰۳، دوره ۱۶، شماره ۱، صص. ۸۰-۱۱۳

ناشر: دانشکده مدیریت دانشگاه تهران

نوع مقاله: علمی پژوهشی

© نویسندگان

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مقدمه

ختمی‌های عمومی تا حد زیادی کیفیت زندگی روزانه شهروندان را تحت تأثیر قرار می‌دهند. ختمی‌های عمومی به فرایند ایجاد تغییر در قوانین رسمی نظیر مقررات و اصول حقوقی، جهت حل یک مسئله یا دستیابی به یک هدف اطلاق می‌شود (ابراهیمی و عین‌علی، ۱۳۹۸). به عبارت دیگر، ختمی‌های عمومی، انتخاب‌ها و تصمیم‌های دولت در مواجهه با مسائل عمومی تعریف می‌شود (دای^۱، ۲۰۱۶). فرایندهای قانون‌گذاری و ختمی‌گذاری عمومی که بر پایه یکپارچگی، مشارکت و شفافیت بنا شده‌اند، برای طراحی و اجرای ختمی‌های مؤثر و در نتیجه حفظ اعتماد شهروندان به حکومت، امری ضروری و حیاتی به شمار می‌رود. ختمی‌های عمومی، نه تنها باید به دنبال منافع عمومی باشند، بلکه باید در عمل، موجودیت و نگرانی‌های گروه‌های مشروع با منافع رقابتی متفاوت و همچنین مشارکت واضح آنان در نفوذ بر تصمیم‌گیری‌های سیاسی را تأیید و تأمین کنند (سازمان همکاری اقتصادی و توسعه^۲، ۲۰۱۷). در راستای تحقق عدم تمرکز در فرایند ختمی‌گذاری و جلب مشارکت همه ذی‌نفعان، مفهوم ختمی‌گذاری باز به‌عنوان رویکردی نوین در عرصه ختمی‌گذاری عمومی مطرح شده است. ختمی‌گذاری باز، به‌معنای باز کردن کل فرایند ختمی‌گذاری به ایده‌ها، تکنیک‌ها و صداهای جدید است که شفافیت و افکار عمومی تنها بخشی از آن را دربرمی‌گیرد. موضوعات مختلف ختمی‌گذاری به رویکردها و ابزارهای گوناگون و سطحی متفاوت از باز بودن نیاز دارند (آزمایشگاه ختمی^۳، ۲۰۱۴). آزمایشگاه ختمی که زیر مجموعه هیئت دولت بریتانیا^۴ فعالیت می‌کند، ختمی‌گذاری باز را جهت ارائه باکیفیت‌ترین مشاوره‌ها به ختمی‌گذاران، مفید می‌داند و سه روش جامع را جهت تحقق ختمی‌گذاری باز توصیه می‌کند: ۱. گسترش دامنه افرادی که در تعامل با آن‌ها هستیم؛ ۲. بهره‌گیری از آخرین دانش و تکنیک‌های تجزیه و تحلیل و ۳. کاربردی‌سازی یک رویکرد چابک جهت پیاده‌سازی ختمی. در واقع ختمی‌گذاری باز، با صرف توجه ویژه به راه‌یابی ایده‌های جدید به این فرایند، روش‌های جدید کار، بینش نو، شواهد و خبرگان جدید در پی ارائه رویکردی نوین در عرصه ختمی‌گذاری عمومی است (آزمایشگاه ختمی^۵، ۲۰۱۵). ارزش ختمی‌گذاری بازتر و تعاملی‌تر در این نکته نهفته است که این نوع ختمی‌گذاری، از قدرت هوش اشتراکی^۶ جهت ایجاد ختمی آگاهانه‌تر و با کیفیت‌تر بهره می‌گیرد؛ یعنی گونه‌ای ختمی که مشکلات واقعی را با راه‌حلی کاربردی پاسخ دهد (نووک، هاروی و دینش^۷، ۲۰۱۹).

توجه به این نکته ضروری است که ختمی‌گذاری عمومی فقط مسئله چند ختمی‌گذار نیست، از آنجایی که تعداد زیادی از گروه‌های ذی‌نفع یا شهروندان کشور در معرض ختمی‌های عمومی قرار دارند یا به‌اصطلاح از ختمی‌های عمومی تأثیر می‌پذیرند؛ شایسته است که ختمی‌گذاری عمومی، فرایندی بازتر و به‌عبارتی تعاملی‌تر را طی کند و نخبگان و مردم را در تدوین ختمی، اجرای ختمی و ارزیابی ختمی مشارکت دهند. در این راستا در

1. Dye
 2. OECD
 3. Policy Lab
 4. UK Cabinet Office
 5. collective intelligence
 6. Noveck, Harvey & Dinesh

سال‌های اخیر مفهوم خطمشی‌گذاری باز در تقابل با مفهوم خطمشی‌گذاری کور یا خطمشی‌گذاری پشت درهای بسته در ادبیات بین‌المللی دانش خطمشی‌گذاری عمومی به منصفه ظهور رسیده است. در ساختار قانونی و اداری جمهوری اسلامی ایران، مجلس شورای اسلامی از اهمیت چشمگیر برخوردار است و در وضع بسیاری از تصمیم‌ها، قوانین و خطمشی‌ها نقش محوری را ایفا می‌کند. امروزه بخش عظیمی از تصمیم‌های خطمشی عمومی در نهادی به نام پارلمان اتخاذ می‌شود. در واقع پارلمان، اساسی‌ترین نهاد خطمشی‌گذاری در نظام‌های سیاسی است (دانایی فرد، و شیرزادی، ۱۳۹۱). مجلس شورای اسلامی، به‌عنوان یکی از قوای حاکم اصلی در کشور، متصدی سه کارکرد مهم است: ۱. قانون‌گذاری؛ ۲. تفسیر قوانین عادی؛ ۳. اعمال نظارت بر حسن اجرای قانون. این کارکردها از جمله ارکانی است که در مبحث اجرای صحیح حاکمیت قانون نقش بی‌بدیلی را احراز کرده است (داودی، بخشایش و عربیان، ۱۳۹۸، ۱۳۹۹).

یکی از عوامل کلیدی تعیین‌کننده عملکرد پارلمان در هر کشور، کیفیت نمایندگی و اثربخشی احزاب سیاسی آن است (زینالو، علی احمدی و نریمان، ۱۴۰۱). احزاب سیاسی در هر دموکراسی نمایندگی، کارکردهای حیاتی را انجام می‌دهند و ابزار اصلی را برای نمایندگی منافع شهروندان فراهم و انتخاب‌های سیاسی را در رأی‌گیری‌ها تعیین می‌کنند (پلیزو و استاپنهارست^۱، ۲۰۰۷). در اکثر کشورها، وظایف پارلمان معمولاً در قانون اساسی یا در قوانین اساسی پارلمانی هر کشور تعیین شده است. صداقت یکی از جنبه‌های اصلی نمایندگان مجلس است. به‌عنوان یکی از نهادهای مهم دولتی، وظایف پارلمان در سیستم عمومی کنترل و تعادل گنجانده شده است. به‌طور کلی، هر مجلسی باید سه وظیفه کلیدی را انجام دهد: قانون‌گذاری، نمایندگی و نظارت (کوالینگونزا^۲، ۲۰۰۹). در ایران مجلس شورای اسلامی، اختیارات و وظایف قانونی فراوانی دارد تا جایی که بیش از پنجاه اصل قانون اساسی صریحاً به حدود، وظایف و اختیارات مجلس اشاره می‌کند؛ مانند وضع قانون در بیشتر مسائل، تصویب بودجه عمومی، حق تحقیق و تفحص در همه امور کشور، تصویب عهدنامه‌ها، قراردادهای و موافقت‌های بین‌المللی، مسئولیت داشتن در برابر ملت، حق اظهارنظر در همه مسائل داخلی و خارجی، رأی اعتماد به هیئت وزیران و استیضاح آنان (دانایی فرد و همکاران، ۱۳۹۱).

نتایج پژوهش‌های مختلف نشان می‌دهد که تدوین و اجرای خطمشی‌های عمومی در ایران چندان موفق نیست (حسین‌پور و همکاران، ۱۳۹۷؛ الوانی، ۱۳۹۲؛ معمارزاده طهران، میرسپاسی و جلیلی، ۱۳۹۰؛ دانایی فرد، ثقفی و مشبکی، ۱۳۸۹). در برخی از پژوهش‌ها، تمرکز بیش از حد فرایند خطمشی‌گذاری عمومی و کم‌توجهی به مشارکت افراد و گروه‌های ذی‌نفع، یکی از دلایل عدم توفیق خطمشی‌های عمومی در ایران ذکر شده است؛ از این رو اجتناب از رویکردهای سنتی و متمرکز خطمشی‌گذاری و توجه به رویکردهای نوین خطمشی‌گذاری نظیر خطمشی‌گذاری باز ضرورت دارد. از طرفی دیگر، قطع ارتباط روزافزون بین شهروندان و خطمشی‌گذاران، به ایجاد بحران مشروعیت، کاهش اعتماد عمومی و سرخوردگی سیاسی منجر شده و حوزه سیاست‌گذاری را به بازمهندسی ملزم کرده است تا ضمن جلب اعتماد مجدد شهروندان، عملکرد دولت‌ها را بهبود دهد. بر این اساس، در سال‌های اخیر مدل خطمشی‌گذاری باز،

1. Pelizzo & Stapenhurst
2. Kwaligonza

به‌سرعت در حال جایگزینی با مدل‌های سنتی است و شناخت ابعاد آن می‌تواند راه‌گشای بهره‌گیری از آن، به‌ویژه در مجلس شورای اسلامی باشد. باید توجه شود که مدل‌های رایج و سنتی خطمشی‌گذاری، نقش و انتظارات قدیمی دولت‌ها را برآورده می‌کنند و دیگر پاسخ‌گوی امروز نیستند و شیوه‌های سنتی اداره امور عمومی اثربخشی لازم را ندارند. همچنین، می‌توان شواهد زیادی بر ناکارآمدی خطمشی‌های مستخرج از مدل‌های قدیمی، به‌ویژه در زمان اجرا پیدا کرد که ناکارآمدی این خطمشی‌ها نیز، به تشدید چرخه بی‌اعتمادی منجر می‌شود. با توجه به تأثیری که مشارکت دادن مردم در خطمشی‌گذاری بر افزایش اعتماد آن‌ها و کارآمدی و موفقیت خطمشی‌ها در اجرا دارد، به‌قطع دیگر نمی‌توان از مدل‌های خطمشی‌گذاری قدیمی که عمدتاً بسته هستند، بهره‌برداری کرد و باید به موضوع مدل‌های خطمشی‌گذاری باز پرداخته شود. از این‌رو، کاربرست خطمشی‌گذاری باز در مجلس شورای اسلامی، می‌تواند با ایجاد تعامل بین حاکمیت، نخبگان و مردم، افزایش اثربخشی خطمشی‌های عمومی را در پی داشته باشد. به‌طور کلی باز عمل کردن در خطمشی‌گذاری، به این معناست که خطمشی‌ها در فضای مشارکتی با حضور همه ذی‌نفعان یا با در نظر گرفتن دیدگاه‌های عمومی وضع شوند. از پیامدهای قابل انتظار خطمشی‌گذاری باز، می‌توان به بهینه‌تر بودن خطمشی اتخاذ شده، حمایت ذی‌نفعان از اجرای خطمشی مدنظر، دسترسی نخبگان و مردم به داده‌ها، افزایش مشارکت عمومی و افزایش اعتماد عمومی به عملکرد نهادهای حاکمیتی، از جمله مجلس شورای اسلامی اشاره کرد. این پژوهش در تلاش خود جهت ایجاد و افزایش خودآگاهی تئوریک نمایندگان مجلس شورای اسلامی، به‌عنوان خطمشی‌گذاران ملی در زمینه خطمشی‌گذاری باز، درصد پاسخ به این سؤال است که چارچوب کاربرست خطمشی‌گذاری باز در مجلس شورای اسلامی ایران چگونه است؟

مبانی نظری پژوهش

خطمشی‌گذاری

خطمشی یا سیاست مجموعه اصول مدونی است که برای هدایت تصمیم و دستیابی به اهداف منطقی طراحی شده است. خطمشی سازمان، راهنمای عملیاتی دستیابی به اهداف استراتژیک سازمان است (ادواردز، مایر و وین، ۲۰۲۲). تحلیل خطمشی موضوعی است که از کمبود توجه رنج نبرده است. مجله‌ها و نشریه‌های تخصصی زیادی در این زمینه وجود دارد. تحقیقات موردی صدها نمونه از خطمشی‌ها را در کشورهای متعدد بررسی کرده‌اند و بسیاری از متون، به تفصیل به تکنیک‌های تحلیلی مختلف در تجزیه و تحلیل خطمشی عمومی پرداخته‌اند. خطمشی دو ویژگی بارز دارد: اول اینکه خطمشی یک الگوی عملی است و نه رویدادی مجرد و انتزاعی. دوم اینکه اجرای خطمشی، به‌دلیل نیاز به هماهنگ‌سازی عوامل ناسازگار یا ایجاد انگیزه برای اقدام جمعی در افرادی که اهداف مشترک دارند و با یکدیگر همکاری می‌کنند، یک عمل اجتماعی محسوب می‌شود (هوولت و نیومن، ۲۰۱۰).

خط‌مشی‌گذاری عمومی

خط‌مشی‌گذاری عمومی فرایند پیچیده‌ای است که مشارکت‌کنندگان بسیاری با نقش‌ها، علایق و منابع مختلف را شامل می‌شود (اندرسون، مویر و چیچیرایو^۱، ۲۰۲۲). خط‌مشی‌گذاری عمومی، فقط یک کارکرد فنی دولت نیست؛ بلکه فرایند تعاملی پیچیده‌ای است که تحت تأثیر ماهیت متنوع نیروهای اجتماعی - سیاسی و سایر نیروهای محیطی است. این نیروهای محیطی که زمینه سیاست را تشکیل می‌دهند، به تنوع در سیاست‌ها منجر می‌شوند (عثمان^۲، ۲۰۰۲). خط‌مشی‌گذاری عمومی نقش مهمی در پیشرفت و توسعه کشورها ایفا می‌کند؛ به طوری که تحقق اهداف توسعه و رفاه هر کشوری، به کیفیت خط‌مشی‌های عمومی آن بستگی دارد. خط‌مشی‌گذاری عمومی فرایندی را شکل می‌دهد که شامل چندین فعالیت و مرحله است. به طور کلی فرایند خط‌مشی‌گذاری عمومی شامل مراحل به این شرح است: شناخت، درک و بیان مسئله یا مشکل؛ ارجاع و طرح مسئله در سازمان‌ها و موسسات عمومی؛ تهیه و تدوین خط‌مشی عمومی؛ قانونی کردن و مشروعیت بخشیدن به خط‌مشی عمومی؛ ابلاغ و اجرای خط‌مشی عمومی و ارزشیابی خط‌مشی عمومی اجرا شده (دانایی‌فرد، شکری، خیرگو و فانی، ۱۳۹۷).

خط‌مشی‌گذاری باز

رویکرد خط‌مشی‌گذاری باز برای نخستین بار در سال ۲۰۱۲ توسط آزمایشگاه خط‌مشی که زیر مجموعه هیئت دولت بریتانیا^۳ فعالیت می‌کند، جهت ارائه باکیفیت‌ترین مشاوره‌ها به خط‌مشی‌گذاران پیشنهاد شد (آزمایشگاه خط‌مشی، ۲۰۱۴). «خط‌مشی‌گذاری باز» مفهوم جدیدی است که در سال‌های اخیر، به طور جدی در دستور کار برخی پژوهشگاه‌های معتبر دنیا قرار گرفته است. خط‌مشی‌گذاری باز، به معنای باز کردن کل فرایند خط‌مشی‌گذاری در برابر ایده‌ها، تکنیک‌ها و صداهای جدید است؛ نه فقط در مورد شفافیت و افکار عمومی. موضوعات مختلف خط‌مشی‌گذاری به رویکردها و ابزارهای گوناگون و سطحی متفاوت از باز بودن نیاز دارند. خط‌مشی‌گذاری باز را می‌توان ماحصل حاکمیت باز در نظر گرفت. باز بودن^۴ در خط‌مشی‌گذاری به دو مفهوم اشاره دارد: ۱. شفافیت در خط‌مشی‌گذاری؛ ۲. مشارکت عموم افراد جامعه در خط‌مشی‌گذاری (میجر، کرتین و هیلبراند^۵، ۲۰۱۲). خط‌مشی‌گذاری باز به خط‌مشی‌گذاران کمک می‌کند تا خط‌مشی را مطابق با خواسته‌های دنیای پُرسرعت و به طور فزاینده دیجیتالی امروز تدوین و ارائه کنند. این بدان معناست که این خط‌مشی هم برای حاکمیت و هم برای افراد جامعه، آگاهانه‌تر و بهتر طراحی شده است. خط‌مشی‌گذاری باز به توسعه و اجرای خط‌مشی در دنیای پُرسرعت و به طور فزاینده شبکه‌ای و دیجیتال عصر حاضر، از طریق روش‌های زیر اشاره می‌کند (راو، گارای، دی و پنگ^۶، ۲۰۲۱):

1. Anderson, Moyer & Chichirau
2. Osman
3. UK Cabinet Office
4. Openness
5. Meijer, Curtin & Hillebrandt
6. Rao, Garai, Dey & Peng

- استفاده از رویکردهای مشارکتی در فرایند خطمشی‌گذاری؛ به گونه‌ای که این خطمشی با طیف گسترده‌ای از ورودی‌ها و تخصص‌های مختلف، غنی شده و نیازهای افراد جامعه را برآورده سازد.
- استفاده از تکنیک‌های جدید تحلیلی، بینش‌ها و ابزارهای دیجیتالی؛ به گونه‌ای که خطمشی داده‌محور و مبتنی بر شواهد باشد.
- آزمایش و بهبود مکرر خطمشی برای پاسخ‌گویی به نیازهای پیچیده، ایجاد تغییر کاربری موردنیاز و اطمینان از اینکه خطمشی می‌تواند به‌طور موفقیت‌آمیز عمل کند.

خطمشی‌گذاری باز به‌طور گسترده به فرایند ایجاد سیاست دولتی با مشارکت مستقیم مردم و سایر احزاب خارجی اشاره دارد. «باز عمل کردن» خطمشی‌گذاری مستلزم آن است که سیاست‌گذاران بیرون بروند و با کاربران خدمات و عموم مردم صحبت کنند و همچنین ابزارهای جدیدی را برای ایجاد مشارکتی‌تر و شفاف‌تر کردن فرایند در آغوش بگیرند (برهانو^۱، ۲۰۲۳). ابتکارات حاکمیت باز در سال‌های اخیر، به‌سرعت گسترش یافته است. حاکمیت باز به انتشار اطلاعات بخش عمومی در قالب‌های باز و قابل استفاده مجدد، بدون محدودیت یا هزینه پولی برای استفاده توسط جامعه اشاره دارد. هدف اصلی این جنبش تضمین مدیریت شفاف و مشارکت شهروندان است. علاوه‌براین، حاکمیت باز می‌تواند به ایجاد ارزش عمومی از طریق نوآوری کمک کند (گائو، جانسن و ژانگ^۲، ۲۰۲۳). حاکمیت باز، نوعی دگرگونی حکمرانی است که حق دسترسی به اسناد و پرونده‌های حاکمیت را برای شهروندان قائل می‌شوند تا بتوانند نظارت عمومی مؤثر داشته باشند (لادروپو راما^۳، ۲۰۱۰). شایان ذکر است که محیط جدید خطمشی‌گذاری باز شرایط جدیدی را پدید آورده است. این شرایط که متغیرهای متعددی مانند تغییر نقش دولت‌ها، تعریف مسئولیت‌های جدید حاکمان، رویکردهای جدید اداره امور عمومی، انتظارات جدید شهروندان، مسائل و موضوعات پیش آمده در عرصه ملی و جهانی را در خود جای داده است، به پیچیده‌تر شدن محیط و ایجاد تغییرات عمده منجر شده و قابلیت خطمشی‌گذاری سنتی و قدیمی را به چالش کشانده است. موقعیت خطمشی‌گذاری، به توانایی خطمشی‌گذاران در اداره چالش‌ها و استفاده از فرصت‌های پیش آمده بستگی دارد. بنابراین شناسایی چالش‌ها ضرورت می‌یابد. یکی از چالش‌های تحقق خطمشی‌گذاری باز، چالش مربوط به حفظ حریم شخصی افراد است، انتشار اطلاعات حساس می‌تواند به نقض حریم شخصی و امنیت افراد منجر شود. انتشار اطلاعات و ایجاد دسترسی آزاد به داده‌ها، می‌تواند به پیدایش چالش‌های امنیتی برای افراد و کشور منجر شود. پیدایش اختلاف نظر احتمالی بین نمایندگان و عموم مردم، می‌تواند به ایجاد چالش‌های اجتماعی و نقض ثبات سیاسی منجر شود. تشکیل جلسات عمومی با مردم، به صرف وقت و هزینه نیاز دارد که این مسئله می‌تواند چالش‌هایی برای نمایندگان مجلس در پی داشته باشد. در راستای پیاده‌سازی خطمشی‌گذاری باز در مجلس شورای اسلامی، چالش‌هایی وجود دارد که چالش‌های مدیریتی ساختاری، چالش‌های درون سازمانی مجلس شورای اسلامی، چالش‌های مربوط به اسناد بالادستی، چالش‌های محیطی و ابزاری و چالش‌های اجتماعی و فرهنگی، چند نمونه از آنهاست.

1. Berhanu
2. Gao, Janssen & Zhang
3. Lathrop & Ruma

مبانی تجربی پژوهش

کاسن^۱ (۲۰۲۲) در مطالعه خود تحت عنوان «حاکمیت داده‌های باز در سوئد: شفافیت داده‌های دولتی در زمینه سوسیال دموکراسی»، یک مطالعه موردی ارائه می‌کند. وی به بررسی حاکمیت داده‌های باز در زمینه کشوری می‌پردازد که امروزه در سطح جهانی، هم به عنوان موطن تاریخی این گونه قوانین و هم به عنوان پیشگام جهانی جنبش دانش باز شناخته شده است. محقق در این مقاله به این نتیجه رسیده است که توسعه این سیاست اطلاعاتی بسیار آزادانه، اخیراً در انتشار گسترده سایر مفاهیم امیدوارکننده مرتبط مانند داده‌های باز، اقتصاد باز، علم باز، دولت باز، نرم‌افزار منبع باز، دستیابی به برنامه‌ها و محتوای باز با حفظ بی‌طرفی و سیاست سرعت علمی منعکس شده است. در این راستا، سوئد با پذیرش طیف گسترده‌ای از پروژه‌ها و استارت‌آپ‌های مبتنی بر داده‌های باز، نه تنها جنبش داده‌های باز جهانی را دنبال کرده است، بلکه مهم‌تر از آن، موفق شده است این مفهوم را بیشتر ترویج کند و پایه نظری جدیدی برای تجسم دوباره ایده دولت الکترونیک ایجاد کند که آن را از حالت کلیشه‌ای مبتذل از بالا به پایین و ابزار کاملاً بوروکراتیک اصلاحات بخش عمومی، به یک پلتفرم ایدئولوژیک امیدوارکننده برای پیشبرد مشارکت مدنی، مشارکت الکترونیکی، آزادی مطبوعات و حتی سوسیال دموکراسی به شیوه‌ای نوآورانه و کاملاً جدید تبدیل کند.

شفرد و همکاران^۲ (۲۰۱۹) پژوهشی با عنوان «داده حکومتی باز: دیدگاه‌های مهم مدیریت اطلاعات» انجام دادند. نتایج نشان داد که خط‌مشی دولت مرکزی، نهادهای عمومی را به انتشار و در دسترس قرار دادن داده‌ها، جهت استفاده مجدد از سوی کاربران تشویق می‌کند. با این حال، آنچه در حکومت‌های محلی رخ می‌دهد، متفاوت است و شاید درک‌پذیر باشد که این حکومت‌ها بیشتر در تلاش هستند تا به اولویت‌های استراتژیک نواحی خود بپردازند. در این پژوهش به چگونگی تعیین اینکه کدام داده باید منتشر شود، مشکلات افزونگی داده‌ها، ناهماهنگی و یکپارچگی داده‌ها و طیف وسیعی از دیدگاه‌ها درباره مزایا و معایب عمومی بازبودن داده‌ها اشاره شده است.

استرمان^۳ (۲۰۱۸) پژوهشی با عنوان «مسیرهای توسعه به سوی دولت باز» انجام داده است. نتایج پژوهش نشان داد که فرایندهای تحول پیش‌بینی شده توسط مدل‌های مختلف بلوغ دولت الکترونیک، در عمل عملکرد مناسبی دارند. این فرایندها به یکپارچه‌شدن خدمات، رویکردهای مشارکتی و فرهنگ مشارکتی نوظهور منجر می‌شوند.

فاریا و رهبین^۴ (۲۰۱۶) پژوهشی با عنوان «اعمال خط‌مشی پارلمان باز بر نمایندگان مجلس برزیل» انجام دادند. نویسندگان در بخش نخست، به مطالعه و بررسی دقیق پرتال دموکراسی الکترونیک^۵ پرداخته‌اند و در گام دوم، بر داده باز، فعالیت‌های مشترک برای استفاده از آن داده‌ها و ایجاد یک آزمایشگاه به‌عنوان فضای دائمی برای تمرین پارلمان باز تمرکز کرده‌اند.

1. Kassen
2. Shepherd et al.
3. Estermann
4. Faria & Rehbein
5. E-Democracy portal

ناگروهو، زویدروویک، یانسن و دی جونگ^۱ (۲۰۱۵) در پژوهشی با عنوان «مقایسه و تحلیل سیاست‌های داده باز: درس‌هایی برای یادگیری»، ضمن احصای معیارهایی برای تهیه چارچوب قانونی و سیاست‌های عمومی داده باز، به ارائه مدل جامع ارزیابی و مقایسه سیاست‌های داده باز در کشورهای مختلف با تمرکز بر سه معیار «چارچوب سیاستی، محتوای سیاستی و ابعاد فنی استفاده از داده باز» پرداخته‌اند. همچنین این پژوهش، تقسیم سیاست‌های داده باز کشورها به سه دسته «ناظر به ارائه داده»، «ناظر به استفاده از داده» و «ایجاد ارزش افزوده مبتنی بر داده باز» را در کانون توجه قرار داده است.

نصوحی، اعتباریان، هادی پیکانی و ابراهیم زاده (۱۴۰۰) در مطالعه‌ای با عنوان «طراحی مدل خطمشی گذاری باز»، با بهره‌گیری از روش فراترکیب تفسیری انتقادی ضمن بررسی سیستماتیک و انتقادی منابع یافت شده در زمینه خطمشی گذاری باز، به انتخاب ۳۷ منبع از میان حدود ۵۰۰ منبع یافت‌شده پرداختند و با اختصاص ۲۵۰ کد به ۸۲۷ بخش از منابع مورد بررسی، نتیجه‌گیری کردند که بهره‌گیری از اصول دولت‌باز (شفافیت، مشارکت و همکاری) و پرداختن به داده‌باز و نوآوری‌باز، ضمن تقویت خطمشی گذاری باز که همانا بازتر کردن فرایند سیاست‌گذاری و نقش‌دادن به مردم در تمامی مراحل چرخه سیاست‌گذاری است، اعتماد عمومی را بازسازی و بهبود عملکرد حکومت را تقویت می‌کند.

مؤمن کاشانی، رهنورد، مرتضوی و شیرازی (۱۳۹۹) با بررسی «مدل سنجش میزان تمایل خطمشی‌گذاران به دولت باز در ایران» دریافتند که دولت باز، به‌عنوان یک خطمشی، در جهت تقویت شفافیت و مشارکت و همکاری، در سراسر جهان در حال گسترش است. یافته‌های پژوهش نشان داد که «تمایل به دولت باز» سازه‌ای چندبُعدی است و عبارت است از: میل و رغبت خطمشی‌گذار به شفافیت، مشارکت شهروندان، همکاری، پاسخ‌گویی دولت و پشتیبانی از نوآوری و کمک به توسعه کسب و کار. به‌علاوه نتایج حاکی از آن است که سطح تمایل خطمشی‌گذاران به دولت باز در ایران زیاد است و میزان تمایل به دولت باز در میان گروه‌های سنی مختلف، گروه‌های دارای جایگاه فعلی مختلف و گروه‌های مختلف از نظر نحوه آشنایی با دولت باز متفاوت است.

قلی‌پور، حامدی و منصورزاده (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «ارائه چارچوب سیاست‌گذاری باز در حوزه حمل‌ونقل»، ضمن توجه به سیاست‌گذاری در بخش حمل‌ونقل و اهمیت موضوع ایمنی، بر لزوم تحول در سیاست‌گذاری بخش حمل‌ونقل تأکید می‌کنند. نتایج پژوهش نشان داد که در سیاست‌گذاری باز، بایستی شبکه‌های سیاست‌گذاری به‌عنوان راهبرد اصلی؛ عوامل فناورانه، عوامل حقوقی - قانونی، نهادهای بالادستی و عوامل فرهنگی به‌عنوان عوامل زمینه‌ساز محیطی و عوامل سیاسی و عوامل اجتماعی به‌عنوان شرایط زمینه‌ساز مداخله‌گر، در کانون توجه سیاست‌گذاران قرار گیرد.

ثنایی، تسلیمی، عبدالحسین زاده و خانی (۱۳۹۷) در مطالعه‌ای با عنوان «تحلیل و ارزشیابی مدل‌های اکوسیستم داده حکومتی باز» به این نتیجه رسیدند که هنوز مدل جامع و مناسبی از اکوسیستم داده حکومتی باز وجود ندارد که بتواند مبنای توسعه سیاست داده حکومتی باز قرار بگیرد و خلاصه‌گویی یا کلی‌گویی، توجه به بخشی از اکوسیستم، به‌کارگیری رویکرد چرخه‌ای یا زنجیره ارزش به‌جای رویکرد اکوسیستم و موردکاوی و اختصاصی بودن برخی از مدل‌ها به یک تجربه یا حوزه خاص، از نقاط ضعف مدل‌های اکوسیستم است.

عبدالحسین زاده، ثنایی و ذوالفقارزاده (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان «مفهوم‌شناسی سیاست‌گذاری داده‌باز حاکمیتی و تبیین مزایا و فواید آن در عرصه‌های مختلف سیاست‌گذاری» نشان دادند که سیاست‌گذاری داده‌باز حاکمیتی باعث تأثیرهای اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و تأثیرهای مدیریتی و حاکمیتی (سیاست‌گذاری) می‌شود که این تأثیرها به سهم خود، در راستای تحول دولت و سیاست‌گذاری دولتی گام‌های مهمی است.

الوانی، پورعزت و نجابت (۱۳۹۴) به بررسی دلایل اثربخش نبودن عملکرد سیستم خطمشی‌گذاری ایران در زمینه فقرزدایی پرداختند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که هر سه عامل کوتاهی و غفلت خطمشی‌گذاران، ناکارآمدی سیستم خطمشی‌گذاری و پیچیدگی و گستردگی مسئله فقر بر اثربخش نبودن عملکرد سیستم خطمشی‌گذاری در زمینه فقرزدایی مؤثر بوده‌اند؛ اما نقش و تأثیر مؤلفه «ناکارآمدی سیستم خطمشی‌گذاری» بیش از دو عامل دیگر است.

پورعزت و رحیمیان (۱۳۹۱) در مطالعه‌ای، به ویژگی‌های خطمشی‌گذاری عمومی، برای اداره شهرهای پرتنوع و پیچیده پرداختند. در این مطالعه تلاش شد تا با مراجعه به آرای خبرگان خطمشی‌گذاری و شهری، میزان و قابلیت انواع مدل‌های خطمشی‌گذاری برای حل مسائل شهری معین شود. نتایج حاصل حاکی از آن بود که مدل‌های فراگردی، تلفیقی، سیستمی و عقلایی، به ترتیب برای حل مسائل اجتماعی از اولویت بیشتری برخوردارند.

به‌طور کلی خطمشی‌گذاری باز، مفهومی جدید در بینش خطمشی‌گذاری عمومی و مدیریت دولتی است که در عرصه بین‌المللی و به‌طور خاص کشورهای توسعه‌یافته، در کانون توجه تعدادی از پژوهشگران و خطمشی‌گذاران دولتی قرار گرفته است. در کشور ما نیز این مدل از خطمشی‌گذاری، یک مدل کاملاً جدید است که هم از لحاظ تئوریک و هم از لحاظ تجربی، به آن کم‌توجهی شده است. بر اساس مطالعات یادشده می‌توان به این نتیجه رسید که هیچ پژوهشی در داخل کشور، به موضوع خطمشی‌گذاری باز ورود نکرده است و فقط تعداد بسیار معدودی از پژوهش‌های داخلی، به موضوعات مشابه یا زیرمجموعه خطمشی‌گذاری باز پرداخته‌اند که همین تعداد کم نیز، در ایجاد پوشش نظری برای پرکردن شکاف نظری این مدل از خطمشی‌گذاری ناکام بوده‌اند. در نتیجه، مطالعه حاضر می‌کوشد تا چارچوبی برای خطمشی‌گذاری باز در مجلس شورای اسلامی ارائه دهد و امیدوار است که خطمشی‌گذاران، پژوهشگران و شهروندان کشور از مزایای این رویکرد نوین بهره بگیرند.

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر بر اساس مبانی فلسفی پژوهش، پارادایم تفسیری و از نظر هدف، از نوع کاربردی است. در پژوهش حاضر به‌منظور احصای چارچوبی برای کاربردی خطمشی‌گذاری باز در مجلس شورای اسلامی، از راهبرد آمیخته استفاده شد. جامعه آماری این پژوهش را کلیه خبرگان علمی حوزه خطمشی‌گذاری عمومی (تمام اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های پژوهشی کشور با تخصص مرتبط به دانش تصمیم‌گیری و خطمشی‌گذاری عمومی) و خبرگان اجرایی (تمام نمایندگان فعلی و ادوار مجلس شورای اسلامی) تشکیل می‌دهند. ابزار جمع‌آوری اطلاعات در بخش کمی، پرسش‌نامه و در بخش کیفی، مصاحبه نیمه‌ساختاریافته، روش کتابخانه‌ای و بررسی متون بوده است. شایان ذکر است که مصاحبه‌ها به‌طور عموم از نیم تا یک ساعت به طول انجامید. تعداد نمونه‌های موردنیاز برای انجام مصاحبه، به هدف مطالعه بستگی

دارد. در صورتی که هدف از مصاحبه، اکتشاف و توصیف عقاید و نگرش‌های مصاحبه‌شوندگان باشد، با توجه به زمان و منابع قابل دسترس، تعداد 10 ± 15 نمونه برای انجام مصاحبه کافی خواهد بود (کوالی^۱، ۱۹۹۶). تعداد نمونه در روش‌های کیفی از قبل مشخص نیست و از منطق اشباع داده‌ها پیروی خواهد کرد؛ یعنی هر زمان داده‌ها به اشباع رسید و اطمینان حاصل شد که داده جدیدی به دست نمی‌آید، روند نمونه‌گیری متوقف و تعداد نمونه مشخص می‌شود (رنجبر و همکاران، ۱۳۹۱). بدین منظور، با استفاده از روش نمونه‌گیری گلوله برفی، مصاحبه با ۲۲ نفر از خبرگان علمی و اجرایی حوزه خط‌مشی‌گذاری عمومی و مجلس شورای اسلامی مطابق جدول ۱ انجام شده است. نمونه‌گیری گلوله برفی، نوعی نمونه‌گیری هدفمند است که پژوهشگر را در خلق یا کشف نظریه یا مفاهیمی یاری می‌کند که ارتباط نظری آن‌ها با نظریه در حال تکوین به اثبات رسیده است. در بخش کمی نیز با استفاده از روش نمونه‌گیری احتمالی طبقه‌ای، ۴۴ نفر به‌عنوان نمونه انتخاب شد. در نهایت، مطالعه حاضر معیار کفایت نمونه‌گیری کایزر، مایر و اولکین^۲ و آزمون بارتلت^۳ را در مورد مناسب بودن حجم نمونه برای تحلیل عاملی، اتخاذ کرد. میزان sig کمتر از ۵ درصد محاسبه شد و شاخص KMO مقدار $0/785$ به دست آمد که مقادیر به دست آمده برای این شاخص، از کفایت مناسب نمونه‌گیری برای انجام تحلیل عاملی اکتشافی حکایت می‌کند.

جدول ۱. پروفایل مصاحبه‌شوندگان

تعداد	تحصیلات	سوابق اجرایی و پژوهشی	خبرگان
۸	دکتری	اعضای هیئت علمی	خبرگان علمی
۴	کارشناسی ارشد و دکتری	پژوهشگران حوزه خط‌مشی‌گذاری عمومی و مجلس شورای اسلامی	
۶	کارشناسی ارشد و دکتری	نمایندگان فعلی مجلس شورای اسلامی	خبرگان اجرایی
۴	کارشناسی ارشد و دکتری	نمایندگان ادوار مجلس شورای اسلامی	

مصاحبه‌ها با این سؤال آغاز شد که به نظر شما چگونه می‌توان از ظرفیت مردم و نخبگان در راستای فهم مسائل و مشکلات در مجلس شورای اسلامی بهره برد؟ سؤال‌های بعدی نیز بر اساس روند مصاحبه مطرح شد. از آنجا که روش تئوری داده‌بنیاد مناسب‌ترین روش پژوهش برای کشف تئوری یا فرایند است (کرسول و همکاران^۴، ۲۰۰۴)، این پژوهش با استفاده از روش تئوری داده‌بنیاد، از طریق مصاحبه‌های اکتشافی و عمیق با بهره‌گیری از نرم‌افزار تحلیل متن مکس کیودا، نسخه ۱۰ انجام شد. مصاحبه‌های انجام شده به روش کدگذاری سه مرحله‌ای (کدگذاری‌های باز، محوری و انتخابی) که استراس و کوربین^۵ (۱۹۹۰) آن را توسعه دادند، تجزیه و تحلیل شدند. پژوهشگران کیفی به جهت افزایش اعتبار پژوهش خود، باید حداقل از دو راهبرد بهره بگیرند: الف) یادداشت‌برداری مفصل و دقیق، ب) کدگذاری ناشناس

1. Kvale
2. Kaiser Meyer-Olkin (KMO)
3. Bartlett's
4. Creswell
5. Strauss & Corbin

به کمک کدگذاری که جزء تیم پژوهش نیست. در پژوهش حاضر برای نیل به هدف یادشده، اقدام‌های زیر صورت گرفته است:

۱. تطبیق اعضا: نظرهای دو نفر از اساتید حوزه خطمشی‌گذاری و دو نفر از پژوهشگران حوزه مجلس شورای اسلامی درباره گزارش، فرایند و داده‌های پژوهش دریافت شد و عناوین تعدادی از مفاهیم مطابق نظرهای اصلاحی ایشان مورد بازبینی قرار گرفت.
  ۲. درگیری طولانی مدت با موضوع پژوهش: به دلیل جذابیت موضوع پژوهش و جست‌وجوی دقیق پژوهشگر در خصوص مفاهیم مورد بحث، فرایند بررسی متون زمان نسبتاً زیادی به طول انجامید.
  ۳. کثرت‌گرایی: به منظور ایجاد تنوع در متون مورد بررسی، تلاش شده است تا همه انواع داده‌های متنی از جمله: کتاب‌ها، مقاله‌ها، طرح‌ها و تحلیل‌های منتشرشده در پایگاه‌های اطلاعاتی گوناگون مورد تحلیل قرار گیرند.
- برای تجزیه و تحلیل داده‌ها در بخش کمی نیز، از مدل معادلات ساختاری حداقل مربعات جزئی (پی‌ال‌اس - اس‌ای‌ام)^۱ استفاده شد. تجزیه و تحلیل پی‌ال‌اس - اس‌ای‌ام دو مرحله دارد: مدل اندازه‌گیری و برآورد مدل ساختاری. توالی این دو مرحله تضمین می‌کند که موارد مربوط به سازه‌ها قبل از رسیدن به نتیجه‌ای در مورد روابط بین سازه‌ها معتبر و قابل اعتماد هستند.

یافته‌های پژوهش

در این پژوهش شروع روش تئوری داده‌بنیاد از طریق کدگذاری باز کدهای مفهومی هر مصاحبه بوده است و در همان هنگام که کدهای باز اولیه و یادداشت‌های نظری در حین مصاحبه یادداشت می‌شد؛ به تدریج مدل کاربری خطمشی‌گذاری باز در مجلس شورای اسلامی ایران، متشکل از چهار متغیر محوری مربوط به ابعاد تشکیل‌دهنده مدل خطمشی‌گذاری باز شامل درک مسئله، توسعه راه‌حل‌ها، تدوین و ارزیابی و چهار طبقه مورد آزمون مربوط به راه‌کارهای کاربری آن شامل راه‌کارهای فرهنگی - اجتماعی، راه‌کارهای سیاسی، راه‌کارهای ساختاری و راه‌کارهای قانونی شروع به پدیدار شدن شدند. هر یک از این چهار طبقه محوری، در دو بخش ابعاد تشکیل‌دهنده و راه‌کارها، نشان‌دهنده بیشترین تمرکز روی موضوع مورد مطالعه هستند که کدهای باز اولیه (کدهای نظری) از طریق روش مقایسه‌های دائمی حول آن جمع می‌یابند؛ به طوری که از میان ۴۵۸ کد باز اولیه در ابعاد تشکیل‌دهنده، ۱۱۲ کد باز مربوط به مفاهیم درک مسئله، ۱۲۳ کد باز مربوط به مفاهیم توسعه راه‌حل‌ها، ۱۱۰ کد باز مربوط به مفاهیم تدوین، ۱۱۳ کد باز مربوط به مفاهیم ارزیابی اختصاص دارند و از میان ۱۴۲ کد باز اولیه در راه‌کارها، ۴۳ کد مربوط به راه‌کارهای فرهنگی - اجتماعی، ۴۵ کد مربوط به راه‌کارهای سیاسی، ۲۵ کد مربوط به راه‌کارهای ساختاری و ۲۹ کد مربوط به راه‌کارهای قانونی اختصاص یافتند. همچنین ۹ مفهوم «عدالت اجتماعی»، «ساختار سیاسی»، «اعتماد عمومی»، «مشروعیت نظام سیاسی»، «امنیت»، «حمایت قانونی»، «دسترسی»، «فناوری»، «زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی»، از مفاهیمی بودند که در بین

مصاحبه‌ها بیشترین فراوانی را داشتند و مصاحبه‌شوندگان اغلب به آن‌ها اشاره می‌کردند؛ اما با توجه به ادبیات موضوعی کاربری ختمی گذاری باز در مجلس شورای اسلامی ایران، این مفاهیم به‌طور مستقیم درون مدل قرار نمی‌گیرند، بلکه این مفاهیم جزء پیش‌شرطها و ضرورت‌های سیستم ختمی گذاری کشورند؛ زیرا تجزیه و تحلیل ختمی گذاری باز از زمانی آغاز می‌شود که این پیش‌شرطها در کشور در جریان باشند. یافته دیگر آنکه مصاحبه‌شوندگان بر معیارهایی تأکید می‌کردند که از نظر آنان، باید در تمام مراحل کاربری ختمی گذاری باز در مجلس شورای اسلامی ایران به کار برده شود؛ از این رو در این مدل، مؤلفه دیگری با عنوان «معیارهای عمومی ختمی گذاری باز» اضافه شد که زیرمؤلفه‌های آن عبارت‌اند از: «شفافیت»، «مشارکت عمومی» و «همکاری». مدل کاربری ختمی گذاری باز در مجلس شورای اسلامی شامل چهار بُعد «درک مسئله»، «توسعه راه‌حل‌ها»، «تدوین» و «ارزیابی» است و راه‌کارهای کاربری آن شامل راه‌کارهای فرهنگی - اجتماعی، سیاسی، ساختاری و قانونی است که در هر بُعد نیز مفاهیم و سنجه‌های حول آن مفهوم‌سازی شده است.

جدول ۲. ابعاد درک مسئله

ابعاد	مفاهیم	سنجه
آموزش مدنی	<ul style="list-style-type: none"> - آموزش پیشینی: ارائه دانش شناختی (دانش چه؟)، مهارت‌های پیشرفته (دانش چگونه؟)، به‌منظور ادراک محیط و فهم نقش فرد در فرایند تصمیم‌گیری و مشارکت - آموزش پسینی: ارائه فهم سیستمی (دانش چرا؟) و خلاقیت خودانگیخته در راستای برقراری رابطه دوسویه میان شهروندان به‌عنوان کاربر و ختمی‌گذاران در بستر تعریف‌شده از طریق ارائه داده‌های موردنیاز 	ارزیابی کارآمدی و اثربخشی
توزیع اطلاعات	<ul style="list-style-type: none"> - جمع‌آوری اطلاعات علمی، اجتماعی، اقتصادی و ... توزیع شده در بین مردم، توسط ختمی‌گذاران مجلس که به آن‌ها در شناخت مسئله، تجزیه و تحلیل داده‌ها یا تکمیل وظایف چالش‌برانگیزشان کمک خواهد کرد. - توزیع عادلانه اطلاعات برای خدمات‌رسانی بهتر و به‌روزتر 	میزان دسترسی نوع دسترسی به‌روز بودن
ابردموکراسی (دموکراسی الکترونیکی مشارکتی)	<ul style="list-style-type: none"> - مفهومی است دموکراتیک که شامل ویژگی‌های کلیدی دموکراسی مستقیم، دموکراسی نیابتی و دموکراسی الکترونیکی است - به نوعی نظام سیاسی باز می‌گردد که در آن نقش‌آفرینان انتفاعی (سیاست‌مداران، احزاب سیاسی، کابینه دولت، پارلمان و...) و نقش‌آفرینان غیرانتفاعی (سازمان‌های مردم‌نهاد (NGOs)، لابی‌های سیاسی، انجمن‌های محلی، شهروندان و...) در توسعه قوانین و سیاست‌های عمومی مشارکت می‌کنند. 	شیوه انتخابات تکثرگرایی آزادی‌های مدنی مشارکت سیاسی فرهنگ سیاسی
تسهیل‌گری حرفه‌ای	<ul style="list-style-type: none"> - سیستم عامل‌های مبتنی بر هوش مصنوعی که دقت پیش‌بینی آن‌ها با استفاده از هوش جمعی گروه‌های زیادی از مردم است و برای انجام پیش‌بینی‌هایی که از متداول‌ترین پاسخ به سؤال‌ها نشئت می‌گیرند و عاری از تعصب هستند، به‌درستی به کار گرفته می‌شوند. - دخیل کردن همه بازیگران و برقراری شبکه‌ای از تعاملات میان آن‌ها 	سهولت دسترسی سهولت انتقال پیام سرعت انتقال پیام

جدول ۳. ابعاد توسعه راه‌حل‌ها

ابعاد	مفاهیم	سنجه
واقع‌گرایی ایده	<ul style="list-style-type: none"> - تعامل با مردم و استفاده از تجربیات آن‌ها، سبب درک نیازهای شهروندان و ایجاد ایده‌های آگاهانه‌تر می‌شود. - آزمایش و تکرار در دنیای واقعی کمک می‌کند تا خط‌مشی از مرحله ایده، به محصولی قابل تحویل تبدیل شده و واقع‌گرایی آن محک زده شود. - این ایده‌ها با اولویت قائل شدن به کاربر و با تکرار ایده و با بازخورد کاربران در بهبود آن‌ها، طراحی شده و توسعه می‌یابد. 	<p>چابکی</p> <p>انعطاف‌پذیری</p> <p>تکرار شونده‌گی</p>
تطبيق پذیری	<ul style="list-style-type: none"> - خط‌مشی باید بتواند با محیط متغیر و متحول تطبیق یافته و به نیازهای گوناگونی در طول زمان پاسخ دهد. - بی‌توجهی به تطبیق‌پذیری تصمیم‌ها و خط‌مشی‌ها، اثربخشی آن‌ها را کاهش داده و در صورتی که شرایط محیط دگرگون شود، امکان اجرای آن‌ها بسیار کم شده به تدریج از دور خارج می‌شوند. 	<p>آینده‌نگری</p> <p>همه‌جانبه و چندبعدی بودن</p>
نوآوری	<ul style="list-style-type: none"> - جذب ایده‌های خوب برای یافتن چگونگی حل مشکلات یا تأمین اطلاعات و راه‌حل‌ها - حاصل بهره‌گیری از هوش جمعی مبتنی بر یک اجتماع بزرگ - جذب سرمایه مدنی برای دریافت بازخورد آن‌ها در مواجهه با چالش‌های عمومی در یک پلتفرم آنلاین - بهره‌گیری از علم داده تا طراحی کاربرمحور، تفکر جدید و پشتیبانی عملی آن که به‌عنوان یک زمینه تحقیق و طراحی آزمایش برای محقق شدن نوآوری در خط‌مشی است. 	<p>تأثیر قابل اندازه‌گیری</p> <p>ظرفیت پیاده‌سازی</p> <p>امکان اجرای سریع</p> <p>کامل بودن پیشنهاد</p> <p>داوری</p>
جمع‌سپاری هوشمند	<ul style="list-style-type: none"> - جمع‌سپاری هوشمند در حوزه نوآوری باز عبارت است از روش تعاملی اجتماعی و مدنی بین طرح‌کننده سؤال، ایده، مشکل و یا مسائل اجتماعی، علمی، اقتصادی، سیاسی، مدنی و... و واکنش مردم و نخبگان به‌عنوان پاسخ‌دهندگان به آن طرح‌ها و مسائل در بستر آنلاین - اشکال جدیدی از تصمیم‌گیری و تأمین منافع، مبتنی بر جوامع مردمی که اهداف مشترکی دارند، در بستر آنلاین که جمعیت کثیری را به یکدیگر متصل می‌کند و هر روز بیشتر از نیاز، آنان را به راه‌کارهای هوشمند آگاه می‌سازد. 	<p>کیفیت عملکرد</p> <p>انگیزه و لذت مشارکت</p> <p>زمان صرف شده</p> <p>میزان بهره‌وری</p> <p>قابلیت ارزش‌گذاری</p> <p>میزان غیرانحصاری بودن اطلاعات</p>

جدول ۴. ابعاد تدوین

ابعاد	مفاهیم	سنجش
مشارکت نخبگان در تهیه پیش‌نویس قانون	<ul style="list-style-type: none"> مشارکت متخصصان و ذی‌نفعان به منظور افزایش میزان قدرت شواهد که سبب ایجاد ختمشی آگاهانه می‌شود دستیابی به ختمشی‌های مشترک با مشارکت تعداد گسترده‌تری از ذی‌نفعان و نخبگان و فراهم آوردن یک خروجی از نظرهای عمومی آنان، به منظور مشروعیت بخشیدن به فرایند ختمشی گذاری ارسال نظرهای کیفی به مجلس از سوی نخبگان و ذی‌نفعان و همکاری با نمایندگان هنگام تهیه لایحه در مجلس 	<ul style="list-style-type: none"> گزارش خروجی از بستر وب تعداد و کیفیت حضور شهروندان متخصص در تهیه پیش‌نویس قانون
آزمایشگاه ختمشی	<ul style="list-style-type: none"> سازمان اقدام پژوهی که با مطالعه و طراحی فناوری‌ها و فرایندهای جدید و پردازش سریع اطلاعات چندبعدی، حاکمیت هوشمند را توسعه می‌دهد. سازمان تخصصی که از فرایند دقیق، مشارکتی، همکاری نزدیک با تیم‌های ختمشی گذاری بهره می‌گیرد و از طیف وسیعی ابزارها و تکنیک‌های نوآورانه استفاده می‌کند. کار تیمی فشرده با طراحان خدمات، مردم‌شناسان، دانشمندان داده و متخصصان موضوعی در خصوص چالش‌های پیچیده است. 	<ul style="list-style-type: none"> تحلیل داده‌ها با بهره‌گیری از سیستم‌های پردازش تحلیلی آنلاین^۱
مدیریت تعارض منافع	<ul style="list-style-type: none"> مدیریت تعارض منافع شخصی قانون‌گذاران با انجام بی‌طرفانه و بدون تبعیض وظایف و اختیارات قانونی آن‌ها از طریق مشارکت ذی‌نفعان و شفافیت فرایند کار 	<ul style="list-style-type: none"> میزان مشارکت درصد شفافیت
تأمین منافع ملی	<ul style="list-style-type: none"> حضور و مشارکت جمعیت کثیری از متخصصان و ذی‌نفعان، از جزء‌نگری، محلی‌گرایی و وام‌دار بودن ختمشی به گروه‌های خاص و لابیگری جلوگیری می‌کند و خیرعمومی را که همان منافع جمعیت کثیری از شرکت‌کنندگان ذی‌نفع در روند تدوین ختمشی است، به‌دنبال خواهد داشت. 	<ul style="list-style-type: none"> محاسبه میزان هم‌سویی اهداف مشارکت‌کنندگان با اهداف طراحی شده در ختمشی

جدول ۵. ابعاد ارزیابی

سنجه	مفاهیم	ابعاد
حسابرسی داخلی حسابرسی مستقل	<ul style="list-style-type: none"> - جمع‌آوری و ارزیابی بی‌طرفانه شواهد درباره ادعاهای مربوط به فعالیت‌ها و وقایع اقتصادی برای تعیین میزان انطباق این ادعاها با معیارهای از پیش تعیین شده و گزارش نتایج به اشخاص ذی‌نفع - بررسی کارشناسانه یک مسئله بر اساس ضوابط مدون و مدارک و مآخذ موجه و مستند - اظهارنظر در مورد چگونگی مشارکت شهروندان در نیل به اهداف ارائه‌شده - ارائه پیشنهادهایی به منظور آموزش مدنی افراد مشارکت‌کننده و بهبود کیفی راه‌حل‌ها 	حسابرسی اجتماعی آنلاین
کنترل درونی هویت اخلاقی نگرش فرد نسبت به افشاگری جایگاه فرد متخلف ویژگی‌های تخلف	<p>سازوکارهای مالی:</p> <ul style="list-style-type: none"> - اعلام منافع در موعدهای مشخص - بررسی ممنوعیت تصدی بیش از یک شغل - ثبت منافع و تصریح تعارض منافع از سوی نماینده پارلمان - تحدید دریافتی‌های خارج از پارلمان <p>سازوکارهای غیرمالی:</p> <ul style="list-style-type: none"> - اعلام عمومی اطلاعات مالی و شکایات مردمی - ضرورت بررسی امکان لابی‌گری نمایندگان پارلمان 	افشاگری تعارض منافع
میزان گزارش‌های واصله روی بستر طراحی شده	<ul style="list-style-type: none"> - ارسال گزارش فساد از طریق رصد شهروندان و بدون افشای نام آن‌ها از مسیر شبکه هوشمند ارتباطی - پیگیری موضوعات مربوط به فساد، تقلب و سوءاستفاده‌های شغلی و مستندسازی آن‌ها به منظور ارزیابی عملکرد از سوی شهروندان، نهادها و دستگاه‌های مختلف 	سوت‌زنی
دستیابی به اهداف اصلی میزان رضایت عوامل مرتبط کارایی انسجام نیروی انسانی آموزش‌دیده و متخصص صیانت	<ul style="list-style-type: none"> - شایستگی و کاردانی در تأمین اهداف - توفیق در آن موجب رشد نظام اجتماعی است - مسبب تحصیل افزونتر رضایت شهروندان در عرصه عمل 	کارآمدی

جدول ۶. راه کارهای اجتماعی - فرهنگی

سنجه	مفاهیم	راه کارهای فرهنگی - اجتماعی
<ul style="list-style-type: none"> - جامعه مدنی - گفتمان عمومی - شیوه زندگی - نظام فعالیتی - نقش ها - شبکه های اجتماعی 	<ul style="list-style-type: none"> - ایجاد فضاهای جمعی برای بحث و گفت و گو - استفاده از هوش جمعی و خرد و دانش توزیع شده در بین مردم متنوع - مکالمه با مردم درخصوص مشکلات اساسی و دلایل اصلی آن - فراهم آوردن فضای گفت و گو با افراد مرتبط دارای تجربه دست اول برای درک واقعی مشکل 	<p>تقویت تعاملات با شهروندان</p>
<ul style="list-style-type: none"> - کارآمدی دولت - شرایط ساختاری - شرایط اجتماعی کردن - امنیت وجودی - میزان مشارکت 	<ul style="list-style-type: none"> - ایجاد ثبات در تأمین منافع عمومی - ممانعت از ایجاد نوسانات اقتصادی - اجتماعی - حل مسائل مترتب بر کنش جمعی و تولید خیر عمومی - تأکید بر ضرورت استقرار رویکرد مدیریت مشارکتی در سازمان ها و نهادها - توجه به آرای عمومی و نظارت و رضایت افراد جامعه 	<p>افزایش سرمایه اجتماعی</p>
<ul style="list-style-type: none"> - میزان احساس تعلق و عضویت فرد در محیط اجتماعی مدرن - میزان مشارکت فعالانه در جامعه و حوزه های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی - میزان خلاقیت، ابتکار، خودشکوفایی شهروندان در رفع نیازهای پایدار و همه جانبه 	<ul style="list-style-type: none"> - آموزش مدنی به مخاطبان برای پاسخ به پرسش های زیر: - مشکل چیست؟ برای چه کسی این یک مشکل است؟ و چرا؟ - توانمندسازی شهروندان به منظور حضور و ارائه نقش در تصمیم گیری های جمعی - ارائه دانش کافی به شهروندان درباره نقش مجلس، احزاب، نمایندگان، و ... - ارائه مهارت های کافی به شهروندان در جمع آوری اطلاعات و تحلیل آنها - آگاهی شهروندان از ارزش های معین در زمینه روندهای دمکراتیک، مسئولیت های مدنی، تساهل، تعهد و ... - بهره گیری از رسانه های جمعی و تبلیغات محیطی - تربیت شهروند مسئول و متعهد - ایجاد دانش و مهارت به منظور ادراک محیط و فهم نقش فرد در فرایند تصمیم گیری و مشارکت 	<p>آموزش مدنی</p>
<ul style="list-style-type: none"> - میزان مشارکت - میزان صراحت، شفافیت - میزان تعارض و تداخل قوانین 	<ul style="list-style-type: none"> - احساس ایمنی در برقراری ارتباط و دادوستد اطلاعات - ایجاد فضایی برای بیان برداشتها، افکار و نگرش های صادقانه بدون ترس - تعیین سطح تعامل با موضوعات مورد بحث در جامعه 	<p>ایجاد فضای امن تبادل نظر و انتقاد</p>

جدول ۷. راه کارهای سیاسی (راه کارهای کاربست خطمشی گذاری باز)

سنجه	مفاهیم	راه کارهای سیاسی
<ul style="list-style-type: none"> - میزان کامل بودن، اصل بودن، به موقع بودن، در دسترس بودن، قابل پردازش بودن، قابل تبعیض آمیز نبودن، مالکانه نبودن، بدون لایسنس بودن داده ها - قابل شناخته شدن، قابل فهم بودن و قابل استفاده مجدد بودن داده ها - میزان شفافیت رویه ها، وظایف، عملیات و مقررات - میزان و کیفیت درگاه های تعامل با دولت - میزان باز بودن دیالوگ (صراحت و شفافیت) 	<ul style="list-style-type: none"> - حق دسترسی شهروندان به مدارک و رویه های دولتی به منظور نظارت بر بخش عمومی - مشروعیت بخشی به شفافیت فزاینده عملکرد دولت - بازتر، پاسخ گو تر، کارا تر و شفاف تر بودن دولت در برابر شهروندان - اتخاذ خطمشی در جهت تقویت شفافیت، مشارکت و همکاری 	<p>نهادینه کردن اصل دولت باز</p>
<ul style="list-style-type: none"> - میزان تعاملات و ائتلاف سازی چندجانبه - میزان ارتباط، تراکم و تنوع بازیگران - میزان بهره گیری از توان و ظرفیت های موجود در بخش های غیردولتی - میزان مشارکت نهادهای اجتماعی در بخش های خصوصی - میزان سرعت عمل و کارایی در حل مسائل مهم - میزان افزایش بهره وری دستگاه های دولتی - سنجش زمان در تصمیم گیری و اتخاذ سیاست 	<ul style="list-style-type: none"> - مشارکت ذی نفعان مختلف در موضوعات و مراحل مختلف چرخه خطمشی گذاری - ترکیب مشارکت مداوم شهروندان در کنار اهمیت به نقش نخبگان - ساختار منعطف تر و غیر متمرکزتر - تأکید بر ایجاد شبکه ای از شرکای دولتی و غیردولتی - تغییر نقش دولت از عرضه کننده خدمت به تسهیل کننده خدمت 	<p>اتخاذ رویکرد شبکه ای در حاکمیت و اداره</p>
<ul style="list-style-type: none"> - میزان بهره مندی از رهبری و مدیریت هوشمند - میزان وجود تعامل هوشمند - میزان بهره مندی از محیط هوشمند - میزان بهره مندی از خدمات هوشمند - میزان برخورداری از فناوری هوشمند (زیرساخت هوشمند) - میزان برخورداری از امنیت و ایمنی هوشمند 	<ul style="list-style-type: none"> - گسترش نقش سازمان های تخصصی - توسعه فناوری ها و فرایندهای جدید در آزمایشگاه حکمرانی - بهره گیری از روش های قوم نگاری و مردم نگاری و توجه به اقلیت ها و اقوام 	<p>توسعه حاکمیت هوشمند</p>
<ul style="list-style-type: none"> - میزان چندوجهی بودن تعامل - میزان گسترش مفاهیم برای تعامل مؤثر - انواع تعامل و مشارکت در بسترهای الکترونیکی - بررسی سازگاری در تعاملات - بررسی میزان اثربخشی تعاملات هم زمان و غیرهم زمان 	<ul style="list-style-type: none"> - خطمشی گذاری باز و مسئولانه برای استفاده از هوش جمعی - دستیابی به راه حل های ابتکاری برای شناسایی مشکلات با تأکید بر آرای متخصصان و ذی نفعان - تهیه پیش نویسی از خطمشی ها با مشارکت تعداد گسترده تری از مردم و فراهم آوردن یک خروجی از نظرات عمومی - بررسی کارشناسانه بر اساس ضوابط مدون و مدارک و مآخذ موجه و مستند جهت اظهار نظر در مورد چگونگی مشارکت عموم مردم در نیل به اهداف و ارائه پیشنهادهایی به منظور بهبود کیفی مسئله 	<p>فراهم آوردن زمینه های مشارکت سیاسی از طریق جمع سپاری، خرد جمعی و مشارکت سلسله مراتبی</p>
<ul style="list-style-type: none"> - میزان وضوح اهداف - میزان ارائه بازخورد منظم - میزان انگیزه و تعهد درونی - میزان انطباق پذیری اجتماعی 	<ul style="list-style-type: none"> - شنیدن فعال تر و مؤثرتر - طراحی مشارکتی همراه با ذی نفعان - نقش دهی به افراد بیشتر به منظور دستیابی به ایده های متنوع، خلاقانه و غیرمنتظره - بهره گیری از هوش جمعی برای تولید خطمشی آگاهانه تر و با کیفیت تر یعنی خطمشی پاسخ گو به مشکلات واقعی با راه حل های مبتنی بر تجربه دست اول 	<p>ارتقای مسئولیت پذیری و پاسخ گویی</p>

جدول ۸. راه کارهای ساختاری (راه کارهای کاربری خطمشی گذاری باز)

سنجه	مفاهیم	راه کارهای ساختاری
<ul style="list-style-type: none"> - میزان ارائه خدمات آنلاین - میزان و بستر اتصال مخابراتی - ظرفیت انسانی 	<ul style="list-style-type: none"> - خدمتی فرادستگاهی با تجمیع فرایند و داده‌های بین نهادی/ دستگاه‌های متعدد به صورت الکترونیکی و چابک - مشارکت پیوسته، و مدیریت کردن از طریق متحول ساختن روابط درونی و بیرونی با استفاده از تکنولوژی، اینترنت و رسانه جدید - فعالیت‌های دولتی بر مبنای ارتباطات الکترونیکی بین همه سطوح دولت، شهروندان و سایر بخش‌های جامعه - افزایش حضور شهروندان در دولت و ایجاد ساختار پیشرفته اطلاعاتی 	<p>گسترش کمی و کیفی دولت الکترونیک</p>
<ul style="list-style-type: none"> - میزان دیجیتال سازی اطلاعات - منبع تولید و به کارگیری مدیریت داده - میزان متصل بودن زیرساخت - میزان خودمختار بودن فرایند تبادل اطلاعات - میزان یکپارچگی افقی و عمودی - میزان پرسرعت بودن شبکه - میزان هم‌گرایی و توسعه محصولات مبتنی بر یک سامانه متصل 	<ul style="list-style-type: none"> - دسترسی به فناوری‌های ارتباطی و اطلاعاتی از قبیل رایانه و اینترنت - بهره‌گیری از رسانه‌های اجتماعی و دیجیتال شامل فیس‌بوک، توئیتر، واتساپ و ... - استفاده از رسانه‌های اجتماعی و پیام‌رسانی فوری در هنگام حوادث اضطراری برای جمع‌آوری و به‌روزرسانی وضعیتی تأیید شده از سوی کاربران 	<p>تقویت و گسترش ارتباطات دیجیتال</p>
<ul style="list-style-type: none"> - بهره‌برداری و جذب اطلاعات از منابع خارجی - میزان اخذ، تحلیل و پردازش مطالعات یا دانش جدید برای توسعه و اصلاح رویه‌های داخلی - میزان خلق عملیات‌ها، شایستگی‌ها، رویه‌ها، کالاها و اشکال سازمانی جدید - میزان ظرفیت جذب بالقوه و تحقق یافته - توانایی به‌دست آوردن مطالعات به‌روز درباره رقبای بالقوه و موجود 	<ul style="list-style-type: none"> - استفاده از یک بستر با منبع باز و آنلاین مبتنی بر هوش مصنوعی برای تعریف مسئله و کشف زمینه‌های اجماع و تفرقه - ایجاد ابزارهای مؤثر و سنجش‌پذیر مبتنی بر هوش مصنوعی (AI) برای استخراج داده‌ها با اجماع گسترده - مکالمه سنجش‌پذیر درباره یک مسئله با مخاطبان متنوع - بهره‌گیری از فضای ابری به‌عنوان ابزاری فناورانه‌پذیر برای ذخیره‌سازی و بازیابی اطلاعات 	<p>فراهم آوردن زیرساخت‌های نوآوری باز و تولید مشترک</p>
<ul style="list-style-type: none"> - الگوریتم‌های جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل مکالمات 	<ul style="list-style-type: none"> - استفاده از داشبورد و سیستم‌عامل‌های مبتنی بر هوش مصنوعی به منظور تشویق افراد به مشارکت، تسهیل گروه‌بندی پاسخ‌ها و احساس شرکت‌کنندگان در مورد پاسخ‌ها 	<p>برنامه‌ریزی، اجرا و تحلیل گفت‌وگوها</p>
<ul style="list-style-type: none"> - قابل استفاده بودن - قابل توزیع مجدد - محدودیت نداشتن برای کاربران - دردسترس بودن - رایگان بودن 	<ul style="list-style-type: none"> - جامعیت، بهنگام و دردسترس بودن داده‌ها - انتشار داده‌های ساختاریافته، قابل خوانش و قابل اقدام به صورت فعال روی وب 	<p>فراهم آوردن زمینه انتشار داده‌ها</p>
<ul style="list-style-type: none"> - میزان پیشنهادهای عملی - بستر ثبت پیشنهادها 	<ul style="list-style-type: none"> - انتشار پیشنهادهای عملی به‌عنوان راه‌حل موضوع ارائه‌شده به شرکت‌کنندگان - ارائه نظر شرکت‌کنندگان با انتخاب گزینه‌های «موافق»، «ممتنع»، «مخالف» یا عدم مشارکت 	<p>تشویق به ارائه بازخورد از افراد درگیر در طرح</p>

جدول ۹. راه کارهای قانونی (راه کارهای کاربردی خط مشی گذاری باز)

سنججه	مفاهیم	راه کارهای قانونی
<ul style="list-style-type: none"> - میزان قوانین شفاف و بدون ابهام - میزان قوانینی که جریان آزاد اطلاعات و در دسترس بودن آن را تضمین می کند. 	<ul style="list-style-type: none"> - وضع قوانین ضروری جهت تسهیل و تسریع شفافیت - تدوین و اجرای قواعد رفتاری و پیاده سازی شفافیت مشروط آرا - تحقق شفافیت در راستای تنقیح قوانین - روشن بودن روند قاعده گذاری، تصمیم گیری، و اقداماتی که حقوق و تکالیف شهروندان را تحت تأثیر قرار می دهد. - پاسخ گو نمودن نمایندگان درقبال تصمیمات و عملکردشان - فراهم آوردن امکان اقدام در حوزه قانون گذاری برای ذی نفعان - تنقیح قوانین آزاد گذاشتن جریان اطلاعات و قابل دسترس بودن آن برای همه کسانی که در ارتباط با تصمیمات هستند - اجتناب از وضع قوانین مبهم و پیچیده که تفسیرهای موسع از قوانین و مقررات را به دنبال داشته و زمینه سوء استفاده از ابهامات قوانین و مقررات را فراهم می آورد. - تنقیح قوانین شفاف ضامن امنیت حقوقی و، به تبع آن، امنیت اقتصادی، سرمایه گذاری و حامی برنامه های توسعه ای دولت 	تنقیح قوانین
<ul style="list-style-type: none"> - میزان ساختارمند بودن و مشارکتی بودن مکانیسم نظارت - وجود نگرش سیستمی و جامع - میزان تمرکز بر شیوه های شکل دهی و مشروعیت بخشی به تصمیمات سیاسی و اصلاحات نهادی - میزان بازطراحی نهادی و نظام یابی ساختار ناشی از نظارت - میزان مراقبت و اطمینان یابی از تضمین حداکثری آزادی عمل و نوآوری فعالین در حوزه نظارت 	<ul style="list-style-type: none"> - بهره مند بودن تشکل ها، مطبوعات، سازمان های غیرحکومتی، شهروندان، و ... که بیرون از دستگاه قانون گذاری قرار دارند از اطلاعات کافی درباره چگونگی جمع آوری و تألیف مطالبات و نیز چگونگی پیگیری و حمایت از آن ها و نحوه واداشتن مجلس به پاسخ گویی - توانایی شهروندان در بیان و ارائه مطالبات و خواسته های شان از طریق انتخابات و طرفداری از نمایندگان منتخبان - ارائه راه کارهای تقنینی و نظارتی شفاف برای شهروندان معطوف به افزایش بهره وری و کاهش فساد - وضع آیین نامه ها و دستورالعمل های نظام مند و شفاف به منظور مشروعیت دادن به ابعاد مشارکت عموم مردم و ذی نفعان در تصمیم گیری و نظارت - شفاف سازی و وضع فرایندهایی به منظور دسترسی و نظارت عموم مردم بر مقولاتی مانند: جریان دریافتی ها 	تقویت سازوکارهای نظارت همگانی

سنجه	مفاهیم	راه‌کارهای قانونی
	<p>اعم از حقوق و دستمزد و غیره، جریان ایجاد اموال و دارایی متصدیان شیوه جایجایی افراد از بیرون بخش عمومی به داخل آن و برعکس نحوه توزیع اطلاعات منفعت‌رسان، نحوه تصمیم‌سازی افراد ذی‌نفع، نحوه لایبگیری برای تصویب قوانین در بخش عمومی</p> <p>- ضرورت قانون‌گذاری به منظور حفظ و حراست از انگیزه خصوصی و قدرت خلاقیت نوآوران جامعه</p>	
<p>- میزان انطباق قوانین با سیاست‌های مصوب</p> <p>- میزان انسجام، سازگاری و قابل اجرا بودن قوانین</p> <p>- خودارزیابی عملکرد پارلمان</p> <p>- نقش سازمان‌های اجتماعی (شامل: ۱. سازمان‌های مردم‌نهاد، سازمان‌های جامعه مدنی و سازمان‌های غیرانتفاعی؛ ۲. گروه‌ها و فعالیت‌های آنلاین از جمله رسانه‌های اجتماعی که می‌توانند سازمان یافته باشند؛ اما لزوماً ساختارهای فیزیکی، قانونی یا مالی ندارند؛ ۳. رهبران، جوامع و سازمان‌های مذهبی؛ ۴. اتحادیه‌ها و تشکل‌های کارگری که نمایندگی این قشر را بر عهده دارند؛ ۵. انجمن‌ها و فعالیت‌های مردمی در سطح محلی؛ ۶. کلوب جوانان؛ ۷. رادیو، تلویزیون، رسانه‌های چاپی و الکترونیکی مستقل؛ ۸. مؤسسه‌های دانشگاهی و پژوهشی؛ ۹. سازمان‌های مردم‌بومی)</p> <p>- ارزیابی پسینی قانون‌گذاری</p> <p>- ارزیابی عملکرد پارلمان با استانداردهای بین‌المللی</p> <p>- ارزیابی عملکرد نمایندگان پارلمان</p>	<p>- مجموعه‌ای از بررسی‌های نظام‌مند کارشناسی و میان‌رشته‌ای برای شناخت تأثیرات مثبت و منفی در تهیه پیشنویس لوایح و طرح‌های قانون‌گذاری</p> <p>- بررسی پیامدهای احتمالی مقررات پیش از تصویب نهایی توسط تصمیم‌گیرندگان بر مبنای مزایا و معایب شناسایی شده</p> <p>- ارزیابی به‌عنوان ابزاری برای شناسایی هزینه‌های قانون‌گذاری بر فعالیت‌های بخش‌های مختلف تجاری، اجتماعی و محیط‌زیستی</p> <p>- ارزیابی تأثیر روش، برای سنجش آثار و کارآمدی مقررات جاری (ارزیابی پسینی) و همچنین تأثیرات بالقوه لوایح قانونی جدید (ارزیابی پیشینی)</p> <p>- در اولویت قراردادن ذی‌نفعان و مردم در فرایند ارزیابی به‌عنوان عناصر اصلی ارزیابی</p> <p>- شناخت مسائل و مشکلات قوانین و مقررات و آثار و پیامدهای آن، تعیین اهداف اولیه و ثانویه از تهیه یک مقررره و دلایل تصویب آن، بررسی گزینه‌های جایگزینی برای این اقدام، بررسی گروه‌های متأثر از این طرح، بررسی آثار مختلف آن بر جامعه، و انتخاب بهترین گزینه ممکن برای تقنین</p>	<p>ارزیابی تأثیرات قانون‌گذاری</p>

شخصی از نمایندگان مجلس یکی از ابزارها و راهبردهای خطمشی‌گذاری باز را این گونه تشریح می‌کند:

«یکی از نکات اساسی در جهت ایجاد یک رابطه سازنده و مؤثر بین مجلس شورای اسلامی و مردم می‌تونه این باشه که ما در مجلس شورای اسلامی بایستی یک سازوکاری را طراحی کنیم که نظرات مردم را داشته باشیم، ما بعضاً درگیر وضع قوانینی می‌شویم که در مورد اون قانون به‌طور خاص نظرات اون قشری که مخاطب اون قانون است رو نداریم؛ ایجاد این سازوکار، تقویت این سازوکار و فراهم آوردن این بستر می‌تونه نقش بسیار قابل توجهی در شنیدن آرا، نظرات و پیشنهادات مردمی باشه که مخاطب سیاست‌ها و قوانین مصوب شدن مجلس شورای اسلامی باشه. ما بایستی در وضع قوانین و سیاست‌هایی که قرار است پاسخ یک مشکل عمومی رو بدهیم بریم سراغ اون افرادی که با این مشکل مواجه هستند، با

این مشکل دارند دست و پنجه نرم می‌کنند؛ حرف آن‌ها را بشنویم، ما بعضاً با مسائل و مشکلاتی در مجلس مخابره می‌شویم که مجلس هم باید برای آن‌ها چاره‌اندیشی کند و با کمیسیون‌های مختلف یا در قالب مرکز پژوهش‌هایی که در مجلس صورت می‌پذیرد و ممکن است این مشکل متعلق به همه مردم نباشد، یک گروهی دارند آسیب می‌بینند تو این مسئله و حرف این گروه را باید شنید؛ ما بایستی سازوکارش را داشته باشیم؛ برای این گروهی که مستقیم با مشکل مواجه هستند هم انگیزه ایجاد کنیم که برامون حرف بزنن، بیان کنند و هم اینکه ما اراده شنیدن و احترام گذاشتن به نظرات را در مجلس شورای اسلامی داشته باشیم. مسئله بعدی اطلاع‌رسانی است، یعنی اینکه مردم هم مطلع باشن که همچنین بستری وجود داره؛ باید مطلع باشن که بیان اظهارنظر کنند، مشکلات خود را بیان کنند؛ و از همه مهم‌تر اینکه به مردم هم آموزش بدهیم که مسئله رو چطوری درک کنند؛ مسئله رو چه شکلی بیان کنند؛ و چطور صدای خودتون رو به گوش قانون‌گذاران برسوند؛ ما نماینده مردمیم، یک بخشی از ماجرا متوجه ماست، ما بایستی ارتباط بسیار نزدیکی با مردم برقرار کنیم، هر نماینده‌ای در حوزه انتخاب خودش به‌طور مستمر تردد داشته باشه، ما نباید حضور خودمون رو در این صحنه‌ها حذف کنیم، باید بین مردم باشیم و نکته دیگر اینکه مردم هم بایستی در نوع بیان مشکلاتشون آموزش ببینند، یک آموزش عمومی، یک آموزش اجتماعی و همگانی مورد توجه جدی قرار بگیرد».

پس از احصای مفاهیم و سنجه‌های مدل خطمشی‌گذاری باز در مجلس شورای اسلامی ایران، این مفاهیم و سنجه‌ها با آنچه در ادبیات نظری از قبل موجود بوده است، ترکیب و پالایش شده و وجوه شباهت و افتراق آن‌ها تمییز داده شده و در نهایت مدل اولیه خطمشی‌گذاری باز در مجلس شورای اسلامی ایران (شکل ۱) در معرض قضاوت دانشگاهیان و اعضای مشارکت‌کننده در مصاحبه‌ها قرار گرفته است تا ابزاری کاربردی ارائه شود.

در چارچوب استخراجی پژوهش روابط چهار بعد اصلی حول محور خطمشی‌گذاری باز نشان داده شده است که در ادامه به تشریح هریک از این ابعاد پرداخت شده است:

بُعد اول: درک مسئله (آموزش مدنی، توزیع اطلاعات، ابردموکراسی و تسهیلگری حرفه‌ای)؛

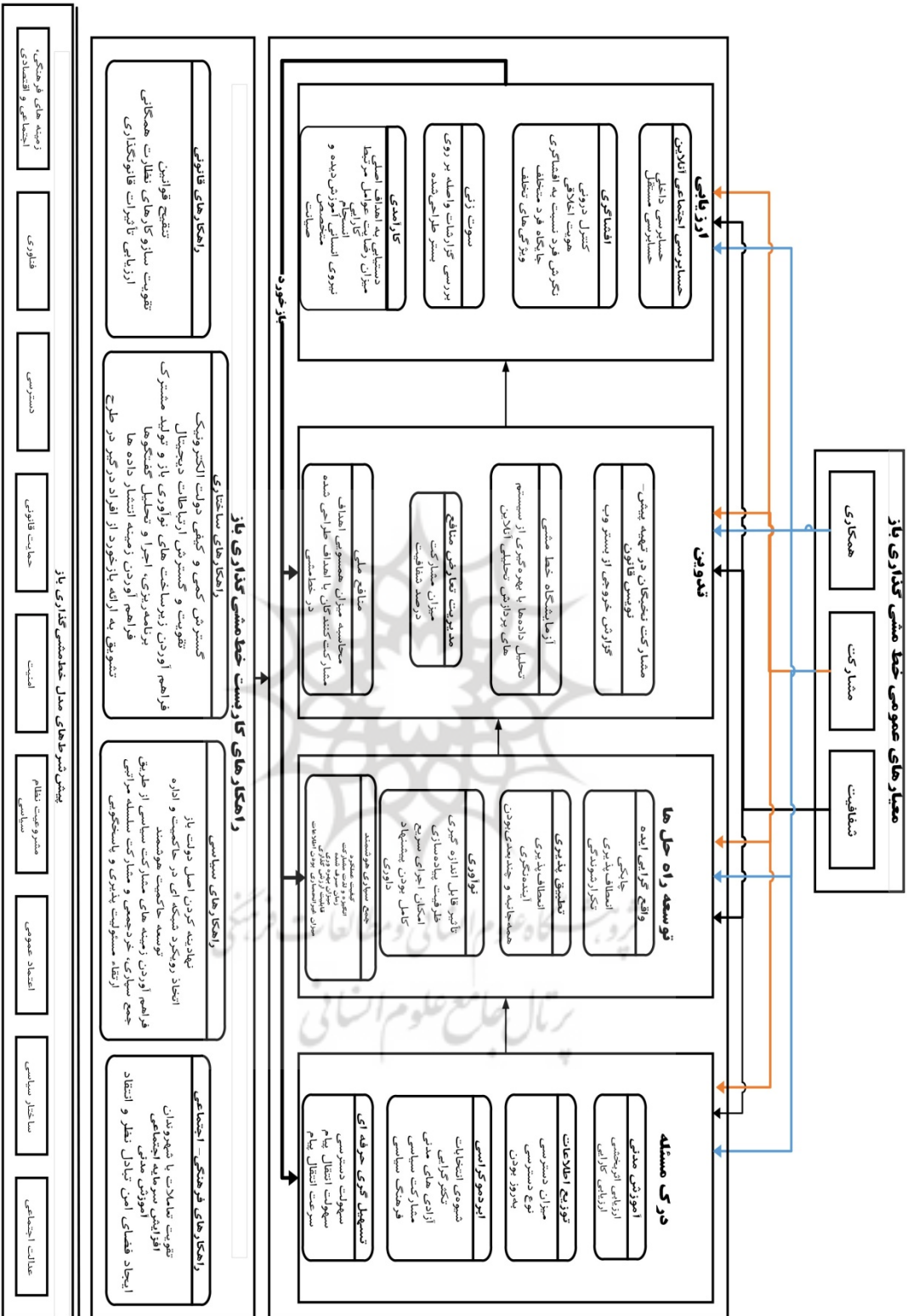
بُعد دوم: توسعه راه‌حل‌ها (واقع‌گرایی ایده، تطبیق‌پذیری، نوآوری و جمع‌سپاری هوشمند)؛

بُعد سوم: تدوین (تهیه پیش‌نویس با مشارکت نخبگان، آزمایشگاه خطمشی، مدیریت تعارض منافع و منافع ملی)؛

بُعد چهارم: ارزیابی شامل (حسابرسی اجتماعی آنلاین، افشاگری تعارض منافع، سوت‌زنی و کارآمدی) است.

افزون براین، راه‌کارهای کاربست مدل خطمشی‌گذاری باز به شرح ذیل است:

۱. فرهنگی - اجتماعی (تقویت تعاملات با شهروندان، افزایش اعتماد اجتماعی، آموزش مدنی و ایجاد فضای امن تبادل نظر و انتقاد)؛
۲. سیاسی (نهادینه کردن اصل دولت باز، اتخاذ رویکرد شبکه‌ای در حاکمیت و اداره، توسعه حاکمیت هوشمند، جمع‌سپاری، خرد جمعی و مشارکت سلسله‌مراتبی و ارتقای مسئولیت‌پذیری و پاسخ‌گویی)؛
۳. ساختاری (گسترش کمی و کیفی دولت الکترونیک، تقویت و گسترش ارتباطات دیجیتال، فراهم‌آوردن زیرساخت‌های نوآوری باز و تولید مشترک، برنامه‌ریزی، اجرا و تحلیل گفت‌وگوها، فراهم‌آوردن زمینه انتشار داده‌ها، ارائه بازخورد از طریق تشویق افراد درگیر در طرح)؛ و راه‌کار
۴. قانونی (تنقیح قوانین روشن و شفاف، تقویت سازوکارهای نظارت همگانی و ارزیابی تأثیرات قانون‌گذاری).

آزمون مدل مسیر با استفاده از نرم افزار پی‌ال‌اس

در بررسی مدل بیرونی پژوهش ابتدا بارعاملی سؤال‌های (یا شاخص‌های) پژوهش مورد بررسی قرار می‌گیرد. سپس پایایی و به‌دنبال آن روایی مدل درونی بررسی می‌شود. بارهای عاملی از طریق محاسبه مقدار هم‌بستگی شاخص‌های یک سازه با آن سازه محاسبه می‌شود. اگر این مقدار برابر یا بیشتر از ۰/۴ شود، مؤید این مطلب است که واریانس بین سازه و شاخص‌های آن از واریانس خطای اندازه‌گیری آن سازه بیشتر بوده و پایایی در مورد آن مدل اندازه‌گیری قابل قبول است. در پژوهش حاضر، برای تمامی سؤال‌ها این مقادیر در حد مطلوب بود و تمامی بارهای عاملی سؤال‌ها نیز بالاتر از ۰/۴ به‌دست آمد (شکل ۲). برای بررسی پایایی و روایی مدل بیرونی از معیار ضریب آلفای کرونباخ، معیار پایایی ترکیبی و میانگین واریانس استخراج شده استفاده شد.

جدول ۱۰. پایایی و روایی مدل اندازه‌گیری

متغیرها	آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی	AVE
شفافیت	۰/۸۱۹	۰/۸۸۷	۰/۷۱۱
مشارکت	۰/۸۰۰	۰/۸۳۹	۰/۶۸۵
همکاری	۰/۷۸۵	۰/۸۱۰	۰/۵۷۵
درک مسئله	۰/۷۴۱	۰/۷۹۶	۰/۶۰۲
توسعه راه‌حل‌ها	۰/۷۰۷	۰/۷۴۵	۰/۵۹۰
تدوین	۰/۷۳۳	۰/۷۷۰	۰/۶۰۶
ارزیابی	۰/۷۶۰	۰/۸۰۵	۰/۵۸۴

مطابق با جدول ۱۰ آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی برای تمامی سازه‌های مدنظر بالاتر از ۰/۷ است که پایایی مناسب مدل را نشان می‌دهد. شایان ذکر است که مقدار AVE برای هر سازه نیز بیشتر از ۰/۵ بود که نشان‌دهنده پایداری درونی قابل قبول برای مدل اندازه‌گیری است.

بررسی مدل کلی پژوهش

شاخص GOF در مدل پی‌ال‌اس، راه‌حلی برای بررسی برازش کلی مدل است. مقدار مناسب برای این شاخص، بین صفر تا یک در نظر گرفته شده است. مقادیر نزدیک به یک کیفیت مناسب مدل را نشان می‌دهد. این شاخص توانایی پیش‌بینی کلی مدل را بررسی می‌کند و نشان می‌دهد که مدل آزمایش شده در پیش‌بینی متغیرهای مکنون درون‌زا موفق بوده است یا خیر. برای بررسی برازش مدل کلی، از معیار GOF استفاده می‌شود که ۰/۱ به‌عنوان مقادیر ضعیف، ۰/۲۵ مقادیر متوسط و ۰/۳۶ مقادیر قوی برای سنجش اعتبار مدل‌های پی‌ال‌اس در نظر گرفته شده است. نتایج مربوط به محاسبات این شاخص در جدول ۱۱ آمده است.

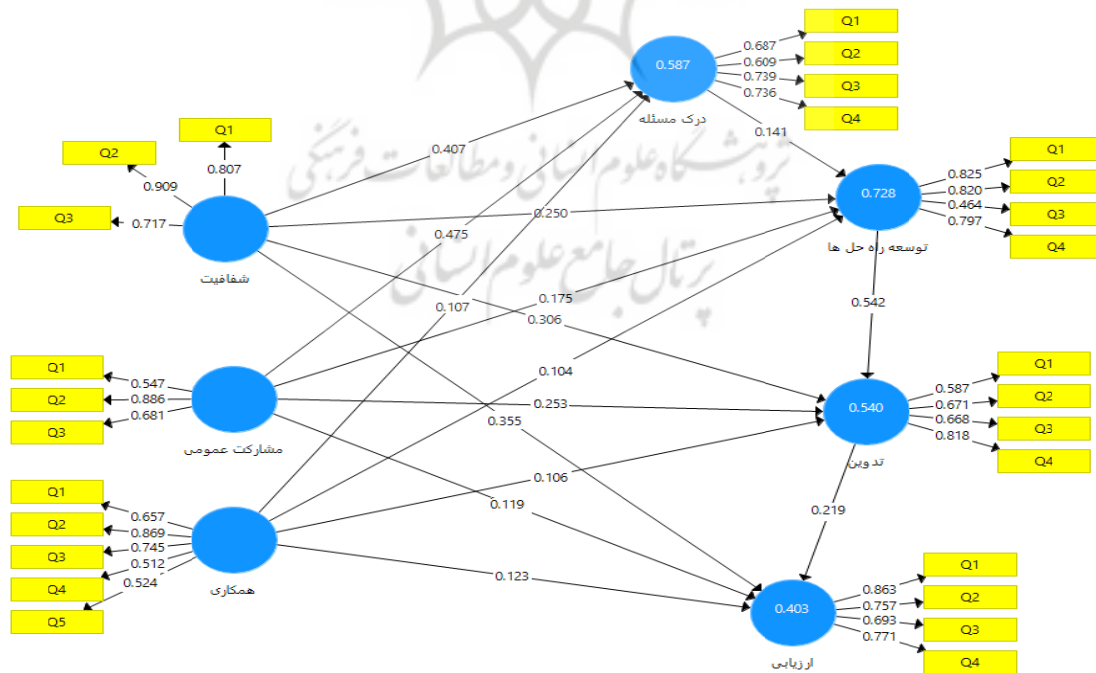
جدول ۱۱. نتایج برازش کلی مدل با معیار GOF

متغیرها	Q ²	ضریب تعیین	مقادیر اشتراکی
۱. شفافیت		-	۰/۵۴۸
۲. مشارکت		-	۰/۴۹۵
۳. همکاری		-	۰/۵۱۲
۴. درک مسئله	۰/۲۲۵	۰/۵۸۷	۰/۳۸۹
۵. توسعه راه حل ها	۰/۴۳۲	۰/۷۲۸	۰/۳۹۷
۶. تدوین	۰/۱۲۰	۰/۵۴۰	۰/۴۰۶
۷. ارزیابی	۰/۱۲۷	۰/۴۰۳	۰/۳۵۴
میانگین	-	۰/۵۶	۰/۴۴۳

$GOF = \sqrt{\text{communalities} \times R^2} = \sqrt{0.443 \times 0.56} = 0.496$

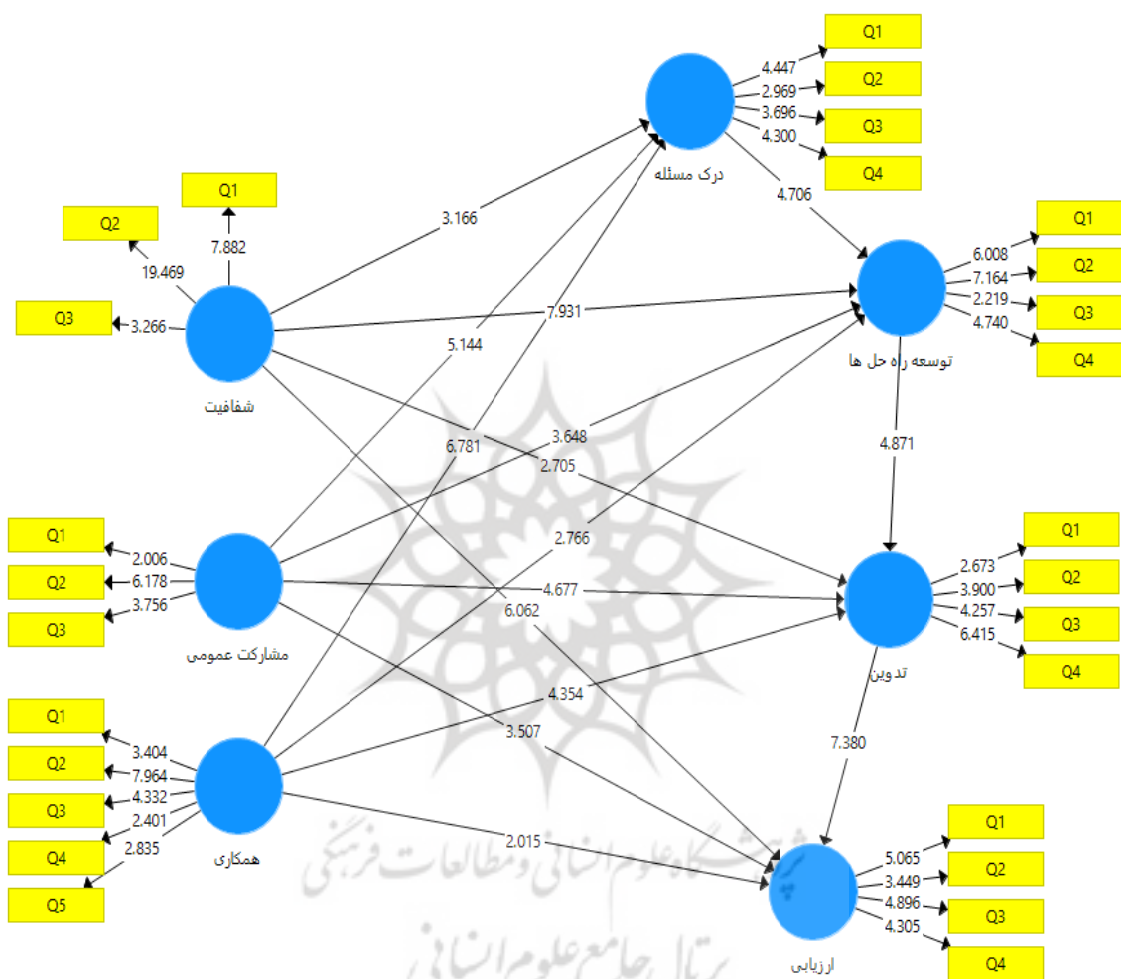
سه مقدار ۰/۰۱، ۰/۲۵ و ۰/۳۶ بترتیب برازش ضعیف، متوسط و قوی

همان طور که در جدول ۱۱ مشاهده می شود، مقدار معیار GOF برابر ۰/۴۹۷ محاسبه شده که نشان از برازش قوی مدل کلی پژوهش است. همچنین، یافته های پژوهش نشان می دهد که مقادیر Q² مثبت و در سطح مطلوب و قابل قبولی محاسبه شده است به نحوی که نشان از قدرت قابل قبول مدل در پیش بینی متغیرهای مذکور را دارد.

شکل ۲. ضرایب مسیر مدل پژوهش

شکل ۲ خروجی نرم افزار را در حالت تخمین ضرایب مسیر و ضرایب تعیین (R^2) نشان می دهد. اعداد روی مسیره‌ها نشان دهنده ضریب مسیر است و اعداد داخل دوایر برای متغیرهای درون‌زا، مقدار ضریب تعیین را نشان می دهد و اعداد روی فلش‌های متغیرهای پنهان، بیانگر بارهای عاملی است.

شکل ۳. مقادیر آزمون معناداری مدل پژوهش

در شکل ۳، اعداد مشخص شده روی فلش‌ها، نشان دهنده مقادیر T-value است. برای آزمون فرضیه‌های مدل پژوهش در سطح اطمینان ۹۵ درصد، مقادیر بزرگ‌تر و مساوی قدر مطلق $1/96$ ، به معنای وجود ارتباط مستقیم بین دو متغیر است. خلاصه نتایج مربوط به آزمون فرضیه‌ها در جدول ۱۲ گزارش شده است. همچنین از روش بوت استرپینگ برای آزمون و تأیید اعتبار فرضیه‌های پژوهش با استفاده از ضریب بتا و آماره t استفاده شد.

جدول ۱۲. نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌ها

فرضیه	فرضیه‌های پژوهش	ضریب مسیر	آماره t	معناداری	نتیجه
۱	شفافیت - درک مسئله	۰/۴۰۷	۳/۱۶۶	<۰/۰۵	پذیرش
۲	شفافیت - توسعه راه‌حل‌ها	۰/۲۵۰	۷/۹۳۱	<۰/۰۵	پذیرش
۳	شفافیت - تدوین	۰/۳۰۶	۲/۷۰۵	<۰/۰۵	پذیرش
۴	شفافیت - ارزیابی	۰/۳۵۵	۶/۰۶۲	<۰/۰۵	پذیرش
۵	مشارکت - درک مسئله	۰/۴۷۵	۵/۱۴۴	<۰/۰۵	پذیرش
۶	مشارکت - توسعه راه‌حل‌ها	۰/۱۷۵	۳/۶۴۸	<۰/۰۵	پذیرش
۷	مشارکت - تدوین	۰/۲۵۳	۴/۶۷۷	<۰/۰۵	پذیرش
۸	مشارکت - ارزیابی	۰/۱۱۹	۳/۵۰۷	<۰/۰۵	پذیرش
۹	همکاری - درک مسئله	۰/۱۰۷	۶/۷۸۱	<۰/۰۵	پذیرش
۱۰	همکاری - توسعه راه‌حل‌ها	۰/۱۰۴	۲/۷۶۶	<۰/۰۵	پذیرش
۱۱	همکاری - تدوین	۰/۱۰۶	۴/۳۵۴	<۰/۰۵	پذیرش
۱۲	همکاری - ارزیابی	۰/۱۲۳	۲/۰۱۵	<۰/۰۵	پذیرش
۱۳	درک مسئله - توسعه راه‌حل‌ها	۰/۱۴۱	۴/۷۰۶	<۰/۰۵	پذیرش
۱۴	توسعه راه‌حل‌ها - تدوین	۰/۵۴۲	۴/۸۷۱	<۰/۰۵	پذیرش
۱۵	تدوین - ارزیابی	۰/۲۱۹	۷/۳۸۰	<۰/۰۵	پذیرش

بحث و نتیجه‌گیری

در سال‌های اخیر، گشودگی (باز بودن) به موضوع اساسی در دنیای علوم سیاسی و اداری تبدیل شده است. امروزه شنیدن عباراتی مانند دولت باز، پارلمان باز و داده‌های باز در اصطلاحات روزمره غیرمعمول نیست؛ اما با وجود رواج این اصطلاحات، حقوق دانان معمولاً در ارائه تعریف واضح و قانونی از آن‌ها با مشکل روبه‌رو می‌شوند؛ زیرا در اصل، قوانین خاص ناظر بر «گشودگی» وجود ندارد و آن دسته از قوانینی که وجود دارند، در سطوح مختلف قانون گذاری پخش شده‌اند که معمولاً به ارتباط آن‌ها با صراحت اشاره نشده است. در این راستا، هدف از پژوهش حاضر ارائه چارچوبی برای کاربری خطمشی گذاری باز در مجلس شورای اسلامی ایران است. به دنبال بیانیه رئیس جمهور اوباما در مورد شفافیت (۲۰۰۹) که یک مرجع اساسی در این زمینه محسوب می‌شود، می‌توان مقررات متفاوتی را در ارتباط با شفافیت، مشارکت و همکاری یافت که تأییدکننده ابعاد عمومی خطمشی گذاری باز در این پژوهش هستند. باز بودن پارلمان، تبیین‌کننده فعالیت‌های پارلمان و اطلاعات مربوط به این نهاد و اعضای آن، به روشی شفاف و در قالب باز است که به راحتی توسط شهروندان قابل فهم باشد. این امر زمینه‌هایی را برای مشارکت و همکاری شهروندان فراهم می‌کند و یک مکالمه دائمی را با بهره‌گیری از رسانه‌های جمعی برای گوش دادن فعال مطالبات شهروندان فراهم می‌آورد. گشایش مجامع مشورتی دیجیتال و قدرت تأثیرگذاری شهروندان بر دستور کار سیاسی از نتایج محقق شدن سیاست گذاری باز است. جامعه

اطلاعاتی، با معرفی متغیرهای جدید در رفتار اجتماعی، امکانات جدید برای تعامل و فرصت‌های بیشتر برای برقراری ارتباط را فراهم می‌آورد. باز بودن پارلمان لزوماً شامل بهره‌گیری صرف از فناوری نیست، بلکه فراهم کردن فضاهایی بازتر برای مشارکت شهروندان و ارتقای همکاری، همراه با شفافیت است.

باز بودن پارلمان، نتیجه ترکیبی از عدالت اجتماعی، ساختار سیاسی، اعتماد عمومی، مشروعیت نظام سیاسی، امنیت، حمایت قانونی، دسترسی، فناوری و زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی است. این عوامل پیش‌شرط‌های مدل خطمشی‌گذاری باز هستند که پایه‌های آن قابلیت دارد تا بر این پیش‌شرط‌ها به صورت هم‌زمان تعبیه شود. امروزه پارلمان‌ها در زمینه‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی با چالش‌های جدیدی روبه‌رو هستند که با سرعت نفس‌گیر تغییر کرده و پارلمان‌ها باید به سرعت با آن‌ها سازگار شوند. اثرهای این تغییرات را می‌توان در تقاضای عمومی برای ایجاد یک نهاد نمایندگی متفاوت دید که در آن، کسب اطلاعات و تأثیر بر کار پارلمان، دستیابی به سطح بالاتری از پاسخ‌گویی و احترام به خواسته‌ها و دستیابی به خدمات و نتایج برای رفع نیازهای واقعی مشهود است و این سازگاری نهاد پارلمانی را بدون خیانت در اصول شکل‌دهنده نظام نمایندگی طلب می‌کند. این امر در نتایج کمی پژوهش قابل رؤیت است. از سوی دیگر، خطمشی‌گذاری باز در قیاس با سایر مدل‌های سنتی با بهره‌گیری از نوآوری باز به هوشمندی بالاتری در خطمشی‌گذاری منجر می‌شود؛ چراکه در تعامل گسترده و باز با طیف وسیعی از ذی‌نفعان خطمشی و بهره‌گیری از نوآوری باز، توجه به محیط بین‌المللی، ملی و سازمانی و حتی در نظر گرفتن امکانات و منابع سازمانی و محدودیت‌های مجریان، فراهم آمده و به خطمشی‌گذاری هوشمند منجر می‌شود. افزون بر این، سطح شفافیت در خطمشی‌گذاری باز در سه لایه شفافیت در فرایند خطمشی‌گذاری، ارائه خطمشی‌های شفاف و ارائه نتایج شفاف خطمشی‌ها، متفاوت از شفافیت در مدل‌های سنتی و قدیمی خطمشی‌گذاری است که این موضوع کیفیت خطمشی‌ها را ارتقا می‌دهد. به عبارتی این مدل خطمشی‌گذاری، گشودن کل روند خطمشی‌گذاری بر ایده‌های نو، تخصص‌ها و شنیدن صداهای مختلف و پس‌زده است. یافته‌های پژوهش در بخش کمی نشان‌دهنده تأثیر مثبت و معنادار شفافیت، به‌عنوان یکی از ابعاد عمومی خطمشی‌گذاری باز، بر درک مسئله، توسعه راه‌حل‌ها، تدوین و ارزیابی است. علاوه بر این، مشارکت عمومی تأثیر مثبت و معناداری بر درک مسئله، توسعه راه‌حل‌ها، تدوین و ارزیابی دارد. همچنین، نتایج پژوهش بیانگر تأثیر مستقیم و معنادار همکاری به‌عنوان یکی از ابعاد عمومی خطمشی‌گذاری باز بر درک مسئله، توسعه راه‌حل‌ها، تدوین و ارزیابی است. سرانجام تحلیل آزمون نشان داد که درک مسئله بر توسعه راه‌حل‌ها و همچنین، توسعه راه‌حل‌ها بر تدوین و تدوین بر ارزیابی تأثیر مثبت و معناداری دارد. در راستای یافته‌های پژوهش می‌توان استدلال کرد که برای عملکرد بهتر، باید خطمشی‌گذاری باز به‌گونه‌ای طراحی شود که بتواند اطلاعات لازم را در زمان مناسب استخراج کند و چندین فرصت برای تعامل را در هم آمیخته باشد. رویکردها و روش‌های متفاوتی بسته به اهداف خاص فرایندهای خطمشی‌گذاری باز، باید مورد استفاده قرار گیرند. اگر هدف تعریف و درک مسئله باشد، باید از روش‌هایی استفاده شود که تجربیات متنوع تعداد بیشتری از افراد جامعه را به خود جلب کند. چنانچه هدف شناسایی و طراحی راه‌حل‌ها باشد، باید از روش‌هایی استفاده شود که تفکرات متنوع و ابتکاری را از تعداد افرادی کمتر، ولی متخصص در حوزه مشکل به‌دنبال داشته باشد.

اگر هدف اجرا باشد، خطمشی‌گذار باز باید از روش‌هایی استفاده کند که همکاری سازنده با کسانی که فرصت صرف زمان را دارند، ترویج کند و چنانچه هدف سنجش و ارزیابی عملکرد و امور انجام نشده باشد، خطمشی‌گذار باز باید از روش‌های ترغیب «همه دست‌ها روی عرشه»^۱ (با تمام توان برای انجام کاری مهیا شدن) بهره بگیرد و از کلیه انجمن‌های مرتبط بازخورد دریافت کند (میتوزو و مارکوئیز^۲، ۲۰۱۹).

اما آنچه مسلم است، برای تحقق حضور شهروندان در فرایند خطمشی‌گذاری و جلب همکاری میان آنان، پارلمان‌ها نیاز دارند به: استراتژی ارتباطی برای آموزش و آگاهی‌بخشی شهروندان با استفاده از رسانه‌های مختلف نظیر رادیو، تلویزیون، اینترنت، نشریه‌ها، مراکز اطلاع‌رسانی و به‌ویژه اقدامات ابتکاری آموزشی درباره پارلمان، نظیر وبسایت‌های پارلمان‌ها، ایجاد مراکز تخصصی اطلاعاتی در خصوص پارلمان یا کمپین‌های آگاهی‌دهنده، به‌ویژه مراکز ویژه جوانان.

بنابراین، ارتباط پارلمان‌ها با شهروندان فراتر از انتشار اطلاعات است و باید در وهله اول، مأموریتی آموزشی برای تشریح اطلاعات به‌روشی فهم‌پذیر، با در نظر گرفتن ناآشنایی شهروندان با عملکرد پارلمان انجام شود. آرزوی واقعی برای گشایش نهاد پارلمانی این است که عموم مردم بالقوه آن را به خوبی بفهمند و این نهاد، ساختارها، طرح‌ها، روندها و نیروی کار خود را با علایق و نیازهای شهروندان سازگار کند. در نتیجه، باز بودن فضای خطمشی‌گذاری در پارلمان واقعیت فزاینده‌ای در سراسر جهان است. ابتکارات بسیاری وجود دارد که توسط نهادهای پارلمانی برای پاسخ‌گویی کارآمد به مطالبات دموکراتیک در جامعه در حال اتخاذ است. گام بعدی رسیدن به بلوغ، تمديد و عادی‌سازی پارلمان باز است و برای انجام این کار، مهم‌ترین چیز، غافل‌نبودن از ماهیت نهاد پارلمانی است. عدم انجام این کار و تمرکز بیشتر روی ابزارها نسبت به نهاد و ماهیت نمایندگی آن، نه تنها ائتلاف وقت و منابع است، بلکه می‌تواند به بحران بزرگی منجر شود که در آن دموکراسی، به نام روند دموکراتیک تضعیف شود و اصول لیبرال، در برابر خودش، متروک و بی‌دفاع باقی بماند. با توجه به موارد فوق می‌توان پیشنهادهای زیر را مطرح کرد:

- تشکیل تیم‌ها و کمیته‌های ویژه متشکل از نمایندگان و کارشناسان متخصص، برای ارتقای خطمشی‌گذاری باز در مجلس شورای اسلامی؛
- ایجاد سیاق قانونی جهت تضمین حق دسترسی به اطلاعات و شفافیت؛
- تلاش در جهت توسعه، تولید و استفاده حداکثری از پلتفرم‌های مشارکت‌دهی مردم و تلاش در جهت جذب اعتماد مردم با مشارکت‌دهی و تعامل آن‌ها در فرایند خطمشی‌گذاری؛
- آموزش و آگاهی‌بخشی نمایندگان؛
- ایجاد نهادها و کمیته‌های مستقل برای نظارت بر پیاده‌سازی خطمشی‌گذاری باز در مجلس شورای اسلامی؛
- ایجاد شفافیت مالی؛
- تشکیل جلسه‌های عمومی با مردم و نخبگان برای بحث و تبادل نظر پیرامون مسائل مختلف و تصمیم‌گیری‌های کلان.

این مطالعه برای نخستین بار تلاش کرد تا ابعاد عمومی و پیش‌شرط‌های مدل خط‌مشی‌گذاری باز را در مجلس شورای اسلامی تعیین کند و افزون بر آن، اجزا و عناصر تشکیل‌دهنده ابعاد اصلی مدل (متشکل از درک مسئله، توسعه راه‌حل‌ها، تدوین و ارزیابی و راه‌کارهای کاربردی خط‌مشی‌گذاری) را شناسایی نماید. از میان پژوهش‌های صورت‌گرفته در این حوزه، پژوهش استرمان (۲۰۱۸)؛ فاریا و رهبین (۲۰۱۶) و کاشانی و همکاران (۱۳۹۹) اهمیت ویژه‌ای دارد. استرمان بخشی از پژوهش خود را به سمت مسیرهای توسعه به‌سوی دولت باز اختصاص داده است و دریافت که بهره‌گیری از اصول دولت باز، ضمن تقویت خط‌مشی‌گذاری باز که همانا بازتر کردن فرایند خط‌مشی‌گذاری و نقش‌دادن به مردم در تمامی مراحل چرخه خط‌مشی‌گذاری است، بهبود عملکرد حکومت را تقویت می‌کند. همچنین، فاریا و رهبین (۲۰۱۶) در بخش نخست، به مطالعه و بررسی دقیق پرتال دموکراسی الکترونیک پرداخته‌اند و در گام دوم، بر داده‌باز، فعالیت‌های مشترک برای استفاده از آن داده‌ها و ایجاد یک آزمایشگاه، به‌عنوان یک فضای دائمی برای تمرین پارلمان باز تمرکز کرده‌اند. کاشانی و همکاران (۱۳۹۹) نیز دریافتند که «تمایل به دولت باز» سازه‌ای چندبُعدی است و عبارت است از: میل و رغبت خط‌مشی‌گذار نسبت به شفافیت، مشارکت شهروندان، همکاری، پاسخ‌گویی دولت و پشتیبانی از نوآوری و کمک به توسعه کسب‌وکار. افزون‌براین، قلی‌پور و همکاران (۱۳۹۸) به این نتیجه رسیدند که در خط‌مشی‌گذاری باز بایستی شبکه‌های خط‌مشی‌گذاری به‌عنوان راهبرد اصلی؛ عوامل فناورانه، عوامل حقوقی - قانونی، نهادهای بالادستی و عوامل فرهنگی به‌عنوان عوامل زمینه‌ساز محیطی و عوامل سیاسی و عوامل اجتماعی به‌عنوان شرایط زمینه‌ساز مداخله‌گر مورد توجه خط‌مشی‌گذاری قرار گیرند.

یافته‌های مطالعه حاضر، بینشی شایان توجه در رابطه با مفهوم خط‌مشی‌گذاری باز ارائه می‌دهد؛ اما با محدودیت‌هایی نیز مواجه بوده است. از جمله محدودیت‌های انجام پژوهش، می‌توان به کمبود منابع علمی و تحقیقاتی انجام شده توسط سایر پژوهشگران با موضوع خط‌مشی‌گذاری باز (نبود پژوهش‌های بنیادی در کشور در این زمینه) و عدم دسترسی به برخی از نمایندگان و خبرگان، برای انجام مصاحبه با توجه به گستردگی شیوع پاندمی کرونا اشاره کرد.

منابع

- ابراهیمی، سیدعباس، عین‌علی، محسن (۱۳۹۸). ارائه چارچوبی برای تبیین تسخیر خط‌مشی‌های عمومی با کاربردی روش تحلیل مضمون و مدل‌سازی ساختاری - تفسیری. نشریه مدیریت دولتی، ۱۱(۳)، ۴۰۳-۴۳۰.
- الوانی، سیدمهدی (۱۳۹۲). خط‌مشی عمومی و اجرا. فصلنامه حقوق و مصلحت، ۱(۱)، ۴۵-۵۸.
- الوانی، سیدمهدی؛ پورعزت، علی‌اصغر و نجابت، انسیه (۱۳۹۴). بررسی دلایل اثربخش نبودن عملکرد سیستم خط‌مشی‌گذاری ایران در زمینه فقرزدایی (مطالعه موردی: لایحه «فقرزدایی در کشور جمهوری اسلامی ایران»). نشریه مدیریت دولتی، ۷(۱)، ۱-۱۸.
- پورعزت، علی‌اصغر و رحیمیان، اشرف (۱۳۹۱). ویژگی‌های خط‌مشی‌گذاری عمومی برای اداره شهرهای پرتنوع و پیچیده (مورد مطالعه: شهر تهران). نشریه مدیریت دولتی، ۴(۱۰)، ۲۵-۴۴.

- ثنایی، مهدی؛ تسلیمی، محمد سعید، عبدالحسین‌زاده، محمد و خانی، محمدحسین (۱۳۹۷). تحلیل و ارزشیابی مدل‌های اکوسیستم داده حکومتی باز. *پژوهشنامه پردازش و مدیریت اطلاعات*، ۳۴ (۲)، ۶۰۹-۶۳۶.
- حسین‌پور، داوود؛ شریف‌زاده، فتاح؛ نوری، روح‌الله و کریمیان، امید (۱۳۹۷). تدوین الگوی نظارت بر خطمشی‌های عمومی مصوب مجلس شورای اسلامی با تأکید بر حوزه امور اقتصادی. *مجلس و راهبرد*، ۲۵ (۹۴)، ۳۶۹-۳۹۲.
- دانایی‌فرد، حسن؛ آذر، عادل و شیرزادی، مهدی (۱۳۹۱). چارچوبی برای شناسایی شایستگی‌های خطمشی‌گذاران ملی (نمایندگان مجلس قانون‌گذاری). *مجلس و راهبرد*، ۱۹ (۷۰)، ۳۵-۵.
- دانایی‌فرد، حسن؛ تقفی، عمادالدین و مشبکی، اصغر (۱۴۰۰). اجرای خطمشی عمومی: بررسی نقش عقلانیت در مرحله تدوین خطمشی. *پژوهش‌های مدیریت در ایران*، ۱۴ (۴)، ۷۹-۱۰۶.
- دانایی‌فرد، حسن؛ شکر، زینب؛ خیرگو، منصور و فانی، علی‌اصغر (۱۳۹۷). چگونگی ارزشیابی کیفیت خطمشی‌های عمومی در ایران: پژوهشی اکتشافی مبتنی بر روش‌شناسی ترکیبی. *فصلنامه علمی مدیریت سازمان‌های دولتی*، ۲ (۶)، ۷۹-۹۴.
- داودی، حمیدرضا؛ بخشایش، احمد و عربیان، اصغر (۱۳۹۹). نقش و جایگاه مجلس شورای اسلامی در حکمرانی خوب. *فصلنامه مطالعات سیاسی*، ۱۲ (۴۸)، ۴۳-۵۹.
- رنجبر، هادی؛ حق‌دوست، علی‌اکبر؛ صلصالی، مهوش؛ خوشدل، علیرضا؛ سلیمانی، محمدعلی و بهرامی، نسیم (۱۳۹۱). نمونه‌گیری در پژوهش‌های کیفی: راهنمایی برای شروع. *مجله پژوهش علوم سلامت و نظامی*، ۱۰ (۳)، ۲۳۸-۲۵۰.
- زینالو، مهدی؛ علی‌احمدی، علیرضا و نریمان، سعید (۱۴۰۱). ارائه مدل ارزیابی عملکرد مجلس شورای اسلامی با استفاده از روش فراترکیب. *نشریه مدیریت دولتی*، ۱۴ (۱)، ۷۴-۱۰۸.
- عبدالحسین‌زاده، محمد؛ ثنایی، مهدی و ذوالفقارزاده، محمدمهدی (۱۳۹۶). مفهوم‌شناسی سیاست‌گذاری داده باز حاکمیتی و تبیین مزایا و فواید آن در عرصه‌های مختلف سیاست‌گذاری. *مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی*، ۷ (۲۲)، ۵۵-۷۴.
- قلی‌پور، رحمت‌الله؛ حامدی، محسن و منصورزاده، سیدعلی (۱۳۹۸). ارائه چارچوب سیاست‌گذاری باز در حوزه حمل و نقل، *پژوهشنامه حمل و نقل*، ۱۶ (۱)، ۱۳۷-۱۵۰.
- معمارزاده طهران، غلامرضا؛ میرسپاسی، ناصر و جلیلی، سودابه (۱۳۹۰). ارائه مدل برای ارزیابی اثربخشی اجرای خطمشی‌های عمومی جمهوری اسلامی ایران در حوزه بهداشت و درمان. *خطمشی‌گذاری عمومی در مدیریت*، ۲ (۴)، ۱۹-۳۱.
- مؤمن کاشانی، نوشین؛ رهنورد، فرج‌الله؛ مرتضوی، مهدی و شیرازی، محمود (۱۳۹۹). مدل سنجش میزان تمایل خطمشی‌گذاران به دولت باز در ایران، *فصلنامه چشم‌انداز مدیریت دولتی*، ۱۱ (۴۲)، ۳۵-۶۴.
- نصوحی، مرتضی؛ اعتباریان، اکبر؛ هادی پیکانی، مهربان و ابراهیم‌زاده، رضا (۱۴۰۰). طراحی مدل خطمشی‌گذاری باز. *خطمشی‌گذاری عمومی در مدیریت*، ۱ (۱۲)، ۱۷۹-۱۹۴.

References

- Abdul Hosseinzadeh, M., Sanai, M., & Zulfizarzadeh, M.M. (2017). The concept of open Government data policy and explain the advantages and benefits of the different policy fields. *Strategic Studies of public policy*, 7(22), 55-74. (in Persian)
- Alvani, S. M., Pourezzat, A. A. & Nejabat, A. (2015). Investigating the causes of Iran's policy making system performance inefficiency regarding poverty eradication (Case study: Poverty eradication bill in Islamic Republic of Iran). *Journal of Public Administration*, 7(1), 1-18. (in Persian)
- Alwani, S.M. (2012). Public policy and implementation. *Law and Expediency Quarterly*, 1(1), 45-58. (in Persian)
- Anderson, J. E., Moyer, J. & Chichirau, G. (2022). *Public policymaking*. Cengage Learning.
- Berhanu, K. Z. (2023). Practices, challenges, and prospects of implementing School-Based Management (SBM) system in Ethiopian schools: Implications for policy makers. *Research in Educational Administration and Leadership*, 8(2), 465-504.
- Creswell, J. W., Fetters, M. D. & Ivankova, N. V. (2004). Designing a mixed methods study in primary care. *The Annals of Family Medicine*, 2(1), 7-12.
- Danaeifard, H., Azar, A. & Shirzadi, M. (2012). A Framework for Identifying National Policymaker's Qualifications (Members of Parliament). *Majlis and Rahbord*, 19(70), 5-35. (in Persian)
- Danaeifard, H., Shokri, Z., Kheyrgu, M. & Fani, A.A. (2018). How to evaluate the quality of public policies in Iran: Exploration's Mixed Methodology Research. *Public Organizations Management*, 6(2), 79-94. (in Persian)
- Danaeifard, H., Thaghafi, E. & Moshbaki, A. (2011). Public Policy Implementation: Explaining the Role of Rationality in Policy Formulation. *Management Research in Iran*, 14(4), 79-106. (in Persian)
- Davoudi, H. R., bakhshayesh, A. & arabiyan, A. (2020). The role and place of the Islamic Council in good governance. *Political Studies Quarterly*, 12(48), 43-59. (in Persian)
- Dye, T. R. (2013). *Understanding public policy*. Pearson.
- Ebrahimi, S. A. & Eynali, M. (2019). Developing a Framework to Explain the Public Policies Capture Using Thematic Analysis and Interpretive Structural Modeling (ISM). *Journal of Public Administration*, 11(3), 403-430. (in Persian)
- Edwards III, G. C., Mayer, K. R. & Wayne, S. J. (2022). *Presidential leadership: Politics and policy making*. Rowman & Littlefield.
- Estermann, B. (2018). Development paths towards open government—an empirical analysis among heritage institutions. *Government Information Quarterly*, 35(4), 599-612.
- Faria, C. & Rehbein, M. (2016). Open parliament policy applied to the Brazilian Chamber of Deputies. *The Journal of Legislative Studies*, 22(4), 559-578.

- Gao, Y., Janssen, M. & Zhang, C. (2023). Understanding the evolution of open government data research: towards open data sustainability and smartness. *International Review of Administrative Sciences*, 89(1), 59-75.
- Gholipour, R., Hemdi, M. & Monsourzadeh, S. (2019). Presenting an Open Policy making Frame work in Transportation Technology Using GT Method. *Journal of Transportation Research*, 16(1), 137-150. (in Persian)
- Hosseinpour, D., Sharifzadeh, F., Noori, R. & Karimyan, O. (2018). Developing a Framework to Monitor the General Policies Adopted by the Iranian Parliament. *Majlis and Rahbord*, 25(94), 369-392. (in Persian)
- Howlett, M. & Newman, J. (2010). Policy analysis and policy work in federal systems: Policy advice and its contribution to evidence-based policy-making in multi-level governance systems. *Policy and Society*, 29(2), 123-136.
- Kassen, M. (2022). Blockchain and e-government innovation: Automation of public information processes. *Information Systems*, 103, 101862.
- Kvale, S. (1996). The 1,000-page question. *Qualitative inquiry*, 2(3), 275-284.
- Kwaligonza, H. B. (2009). *The constraints to constitutionalism in enabling parliament to promote good governance in Uganda*, 1986-2006.
- Lathrop, D. & Ruma, L. (2010). *Open government: Collaboration, transparency, and participation in practice*. O'Reilly Media, Inc.
- Meijer, A. J., Curtin, D. & Hillebrandt, M. (2012). Open government: connecting vision and voice. *International review of administrative sciences*, 78(1), 10-29.
- MemarzadehTehran, G., Mir Sapasi, N. & Jalili, S. (2011). A New Model for Evaluation of the Iran's Public Policies Implementation in the Health and Treatment Sector. *Public Policy in Administration*, 2(4), 19-31. (in Persian)
- Mitozo, I. & Marques, F. P. J. (2019). Context Matters! Looking Beyond Platform Structure to Understand Citizen Deliberation on Brazil's Portal e-Democracia. *Policy & Internet*, 11(3), 370-390.
- Momen Kashani, N., Rahnavard, F., Mortazavi, M. & Shirazi, M. (2020). A model for measuring the willingness of policy makers to open government in Iran. *Public Administration Perspaective*, 11(2), 35-64. (in Persian)
- Nosoohi, M., Etebarian, A., Hadi Paykani, M. & Ebrahimzadeh, R. (2021). Design an Open Policy-Making Model. *Public Policy in Administration*, 12(41), 179-194. (in Persian)
- Noveck, B. S., Harvey, R. & Dinesh, A. (2019). *The Open Policy Making Playbook*. Collective Intelligence and Governing Series, GOVLAB, APRIL 2019.
- Nugroho, R. P., Zuiderwijk, A., Janssen, M., & de, J. M. (2015). A comparison of national open data policies: lessons learned. *Transforming Government: People, Process and Policy*, 9 (3), 286-308.
- Open Knowledge Foundation (2010). *The open data handbook*. Cambridge England Open Knowledge Foundation.

- Osman, F. A. (2002). Public policy making: theories and their implications in developing countries. *Asian affairs*, 24(3), 37-52.
- Pelizzo, R., & Stapenhurst, R. (2007). *The role of parliament in promoting good governance in Africa*. Available at SSRN 2101133.
- Policy Lab (2014). *About Open Policy Making*. Available at: <https://openpolicy.blog.gov.uk/what-is-open-policy-making>
- Pourezat, A. A. & Raheimian, A. (2012). Title: Public Policy necessities for administration of complex and different cities (Case study: Tehran). *Journal of Public Administration*, 4(10), 25-44. (in Persian)
- Public Administration Select Committee. (2013). Public engagement in policy-making. *Second Report of Session, 14*.
- Ranjbar, H., Haghdoost, A., Salsali, M., Khoshdel, A., Soleimani, M., & Bahrami, N. (2012). Sampling in qualitative research: A Guide for beginning. *Annals of Military and Health Sciences Research*, 10(3), 238-250. (in Persian)
- Rao, A. R., Garai, S., Dey, S. & Peng, H. (2021). PIKS: A Technique to Identify Actionable Trends for Policy-Makers through Open Healthcare Data. *SN Computer Science*, 2(6), 1-22.
- Sanaei, M., Taslimi, M. S., AbdolhoseinZadeh, M., & Khani, M. H. (2019). A Study and Analysis of the Open Government Data Ecosystem Models. *Iranian Journal of Information Processing and Management*, 34(2), 609-636. (in Persian)
- Shepherd, E., Bunn, J., Flinn, A., Lomas, E., Sexton, A., Brimble, S. & Page, J. (2019). Open government data: critical information management perspectives. *Records Management Journal*, 29(1/2), 152-167.
- Strauss, A., & Corbin, J. (1990). Grounded theory research: Procedures, canons, and evaluative criteria. *Qualitative sociology*, 13(1), 3-21.
- Zeinaloo, M., Aliahmadi, A., & Nariman, S. (2022). Presenting a Performance Model for the Iranian Parliament by Meta-synthesis. *Journal of Public Administration*, 14(1), 74-108. (in Persian)